

PROPRIETAR:

SOC. AN. „UNIVERSUL“ BUCUREȘTI, BREZOIANU 23
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:

autorităților și instituțiilor 1000 lei
de onoare 500 „
particulari 250 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA

BUCUREȘTI I Str. Brezoiului 23-25

TELEFON 3.30.10

APARE SĂPTĂMĂNAL

PREȚUL 5 LEI

ANUL XLIX • Nr. 33

SAMBATA 10 August 1940

Redactor responsabil: MIHAI NICULESCU

Ardealul mumă

de C. NOICA

Patriotismul românesc își cere altă limbă. Marile noastre cuvinte moarte, cuvintele acelea — altă dată răscolitoare — pe cari le-au dezlăsat de pe catredrele lor, și când credeau și când nu credeau în ele, profesorii puși să ne vorbească la fiecare 10 Maiu; cuvintele pe cari le-au găngăvit dela tribuna lor, și când știau și când nu știau de ce se află acolo, oamenii noștri politici, cuvintele acelea nu mai însuflețesc. Să nu se supere mai marii noștri: le recunoaștem totul. Dar graiul lor nu-l mai putem primi.

Nici „patria mumă”, nici „imprescriptibilitatea granițelor”, nici „chezășia” nu și-au putut păstra sonoritatea lor adâncă. Văși gândii vreedată la extraordinara frumusețe de gând și de expresie a versului „ce e val, ca valul trece”? Dar nimeni n-o mai simte. Nimeni nu mai simte că „chezășile” chezășuesc.

Și atunci, vorbim orice altă limbă, facem orice altă întovărășire de cuvinte, în nădejdea că vom ieși odată de sub narcoza patrioticelor locuri comune. Iată, ne-a venit în minte, din revolta împotriva fosilizatei expresii de patrie mumă, să ne întrebăm: „de ce nu Ardealul mumă”? Și dintr-o dată, ca un val, ca un val care nu trece, ne-a luat pe sus tot ce e adevăr și tot ce e viețată românească în această expresie. Sigur că da: Ardealul mumă.

Ne amintim încă odată — și am voi să nu oșosim cititorul spunându-i-o — ce turburător articol a scris Vasile Băncilă despre Ardeal, în numărul pe Septembrie 1939 al revistei „Gând românesc”. Cine simte, nelămurit, așa cum am simțit întotdeauna noi înșine, că din Ardeal decurg și în Ardeal s'au plămădit (nu: și „plămădit” ține de limba cea moartă; în Ardeal au prins trup) aproape toate chemările neamului, nu poate decât invidia pe Vasile Băncilă pentru paginile scrise.

Ardealul mumă. A înțelege această extraordinară funcție matriarcală îndeplinită de Ardeal față de țările noastre de atâtea ori mai libere, înseamnă mai mult decât a urmări firul descălecărilor; a cântări greutatea tuturor recunoașterilor ardeleni. Căci și dacă lucrurile își aveau începutul în afară de Ardeal, trebuia ca Ardealul să le sancționeze, ca el să le recunoască, spre a le da o adevărată circulație românească. S'a simțit limpede împrejurarea aceasta în viața politică de după războiu (de ce dintr'odată să vorbim numai cu desgușt despre politică?). Fără Ardeal, nici Ionel Brătianu și cu atât mai puțin țărăniștii n'ar fi putut ține mai mult țara sub stăpânire. Chestiuni electorale? Dar cum orbim, câteodată, văduvind până și realitatea poporului de orice sens! Cei cari trăiau prin masă aveau nevoie de girul maselor ardeleni. Dar erau alții cari trăiau prin elite, iar ei aveau de asemenea nevoie de girul elitelor ardeleni. Și aceștia n'au avut circulație românească până ce nu l-au căpătat.

Mai marii noștri au înțeles, prezența aceasta stăruitoare a Ardealului, ca o chestiune ținând de un anumit dozaj. Pentru ei, Ardealul se cerea reprezentat, cu un anumit număr, în orice formațiune, în orice consiliu și comitiu național. Așa au înțeles mai marii noștri. Dar pentru noi, prezența Ardelenilor a fost o stare de fapt. Noi nu ne mai numărăm, nu ne mai regionalizăm și nu visăm o Românie pe model sintetic. Ardelenii tineri s'au întâmpnat printre noi, nu știa nici ei cum. Și suntem cu toții așa cum suntem. Dar când se întâmplă să fim buni, — există câțiva ardeleni mai mult printre noi.

Exagerare, nu? Detestabila falsă modestie! S'au poate credeți că avem pe cineva de măgulit? Dar în ceasuri simplificatoare, cum sunt acestea, am fi întristător de meschini dacă ne-am mai gândi la cei câțiva proști, la cele câteva lichele, la cei câțiva tineri îmbătrâniți prea de vreme, pe care Ardealul ni i-a pus totuși înainte. Nu mai e timp pentru ei. Ci ne gândim la tot ce e luptător, la tot ce e agonice (fără odihnă luptător) în substanța vie a ardeleanului.

Aceasta iubim la el. Aceasta învățăm neconștient dela ei. Suntem și noi, ceilalți, în stare de lupte. Dar luptă, luptă fără cruțare, numai Ardealul a știut să deprindă dela istoria noastră. Este, în Ardeal, ceva care nu se odihnește și nu iartă. Și e un ardelean cel care, acum mulți ani, a spus — într-o clipă când ființa neamului îi părea primejdă — despre tovarășii săi și sine:

„Așa suntem. Suflete desrădăcinate care, purtându-și neodihna peste o viață dărătmată, nu vor avea pace în niciun mormânt când nu vor ridica din nou ceea ce alții au pângărit, au risipit și au pus sub blestem”.

Ardealul acestei neodihne, Ardealul care nu-și găsește pace nici în morminte, e Ardealul transfigurării noastre.

„Omul” și Statul totalitar

de COSTIN I. MURGESCU

Este oarecum ciudat că un fenomen social de importanța celui pe care-l studiem, n'a provocat o discuție mai vie asupra poziției individului în cadrul noului stat totalitar. Cauza — cred — trebuie găsită în faptul că însuși unii din partizanii acestei noi doctrine par dispuși să accepte părerea celor care văd în totalitarism un instrument de strivire a personalității umane. Mărturisesc că nu înțeleg cum cu o asemenea rezervă, care ar echivala cu o abdicare dela tot ceea ce poate fi mai scump pentru un om, totalitarismul mai poate fi înțeles și acceptat.

Dimpotrivă, socotesc că tot ceea ce este mai bun și mai nou în cadrul acestui fenomen este reabilitarea demnității umane.

Trebuie să cadă cu acest prilej încă una din farsele regimului democrat; pentru că s'a instalat în multe minți lămpesi și organizate credința că regimul democrat promovă „valorile” și prin jocul concurenței individuale, le selecționează. Libertatea de acțiune a individului, libertate care merge până la anarhie, întărea și mai mult această credință. Se uita însă că libertatea aceasta era absolut inutilă, din moment ce în orice domeniu de manifestare, exista tutela absolută a masei a numărului. Dictatura lui „jumătate plus unu”, care reprezintă epoca cea mai cumplită de injosire a personalităților, a valorilor umane, făcea iluzorie orice posibilitate de afirmare, orice libertate.

Statul totalitar rupe complet cu această epocă; el își bazează existența și progresul pe personalități, care în ansamblul lor formează „elita” statului. Fuehrerul însuși în „Mein Kampf” pune accentul pe acest caracter al noului regim: „In loc de a construi pe ideea de majoritate, această doctrină se fundează astfel pe personalitate”. Un exemplu, va arăta poate în ce măsură acest stat se bazează exclusiv pe personalități; el datează din epoca primelor faze de încadrare a Statului german în noul ritm național socialist, era vorba așa dar de înlocuirea oamenilor vechi cu oamenii noi ai revoluției. Într'un discurs ținut în fața „Statthalterilor” prin care le dădea instrucțiuni cu privire la aceste înlocuiri și punea problema educației cetățenești. Fuehrerul spunea: „La situation actuelle doit être améliorée et les hommes en

GH. PETRASCU

La Mare

qui elle s'incarne doivent être progressivement initiés à la conception nationale — socialiste de l'Etat. On ne peut donc congédier un capitaine d'économie, si l'est un bon capitaine d'économie, mais n'est pas encore un national-socialiste”. Evident, s'ar putea replica: poate, n'avea oameni. Dar, cei care au trăit regimul democrat și cunosc schimbările de partid, deci nu revoluții, care schimbă toți oamenii, înlocuindu-i cu partizani, indiferent de orice calități (problema capacității nici nu se mai pune de altfel, într'un regim în care egalitatea era nu numai socială, „fizică”, ci și „intelectuală”, etc.) trebuie să recunoască chiar numai în acest „amănunt” măsura în care noul stat are cultul valorilor.

De altfel, acest cult al valorilor trebuie considerat drept implicit cuprins în formula unui stat care se bazează pe educație, pe formațiunea și selecțiunea maselor. Educația apare, în concepția totalitară, ca necesară din două motive: 1. Ca o corectare necesară a viciei concepțiunii civice insuflete de statul liberator. Este vorba adică de o reformare a unei stări existente, pe care statul o realizează prin oficiile de propagandă ale sale, pentru că desigur unul din obiectivele instituțiilor propagandistice, în interiorul țării, este acela de a „desinfecționa” moralmente națiunea. Vom examina

această latură când ne vom ocupa de propaganda în Statul totalitar. 2. Dar, educarea mai apare necesară și pentru a asigura permanența ritmului revoluționar. Este vorba aici de crearea unui om nou, neatinș de păcatele vechilor concepții, care să asigure biruința „în timp” a revoluției. Fuehrerul ilustrează această concepție afirmând că cele mai multe revoluții au dat greș „fiindcă șefii lor au uitat, că nu cucerirea puterii, ci educația e hotărâtoare”.

Din mijlocul acestui tineret educat și disciplinat se recrutează valorile individuale, cu termenul consacrat: elitele. Procesul de selecționare este îndelung, dar el începe atât de timpuriu încât nu vârsta va constitui vreedată o piedică în calea unui element capabil să conducă. Încă din jurul vârstei de 10 ani, când copilul începe să activeze în organizațiile tineretului, începe acest proces, care apare mai evident în taberele de muncă ale tineretului, din jurul vârstei de 18—20 ani, când „se subliniază adevăratele superiorități, fundamentele ascendente personale”. De altfel, nimic mai mult ca activitatea în grupuri, cu cei de o vârstă, cu posibilitatea de relevare „cu stimulentele de a te vedea conducând, nu poate

(Urmare în pag. 6-a)

Actualitatea lui Octavian Goga

de MIRCEA MATEESCU

Era să pun în fruntea acestor rânduri titlul „Trăinicia operei lui Goga” însă mi-am dat seama că ar fi de impropriu să se despartă, în ceiacei privește pe acest mare bărbat român, opera de om. Dela Vasile Alecsandri, istoria noastră literară nu cunoaște o figură mai reprezentativă sub raportul omologării dintre viață și creație poetică. Cei doi ani cari au trecut dela moartea lui, acest adevăr l-au impus: Octavian Goga a fost mai mult decât expresia luptei pentru întregire. Întregirea neamului nu este opera unui singur om. O epocă, reprezintă desigur, numai o parte din istorie, după cum, din punctul de vedere cantitativ, activitatea unei personalități, fie ea chiar de structura lui Goga, măsoară numai o parte din efortul colectiv care a determinat realizarea idealului nostru național.

Însă nu punctul de vedere cantitativ este concludent atunci când, în mod postum, se rejudecă însemnătatea marilor figuri ale istoriei. Goga singur nu a putut face întregirea neamului, însă Goga simbolizează întreaga dramă istorică și tot freamțul, și toată înfrigurarea luptei ardeleni pentru întregirea în marea politică a românismului. Anumiți oameni pot evoca, pentru moment, o trăsătură politică mai puternică, munca și destoinicia lor poate apărea mai operantă asupra maselor — de aceea meritul acestui fel de activitate, premergătoare împlinirii istorice, este considerabil și istoria nu greșete dacă îl înregistrează insistent. Însă nu întotdeauna activitatea politică a militanților exprimă sensul și ecoul istoric al unei împliniri. Scriem acestea tocmai pentru că Goga a fost un mare cuvântător și o mare energie politică, cu toate că anii care au trecut dela moartea lui ni-l restituie sub un aspect mult mai autentic și mai adânc românesc — decât poate fi acela politic. Mai mult decât un collector al efortului politic pozitiv care a premers și a pregătit realizarea istorică, visată de o mie de ani — vremea care a trecut a descoperit trăsătura adâncă a figurei lui Goga — una care, întotdeauna, nu poate fi deslușită decât de posteritate. Nu atât bogata lui activitate politică ni-l reprezintă astăzi sub lumina destinului românesc, cât minunata identitate dintre ecoul luptei ce a purtat și glasul milenar al conștiinței românești transcarpatine.

Se va observa că există o măreție istorică proprie ardelenă, dens structurată pe ideea absolutului românesc. Dacă uzim adesea vorbindu-se de „valorile naționale” ori de „valoarea unei națiuni”, este bine ca acum, când ne întâlnim cu figura lui Goga, să ne dăm osteneala de a înțelege mai deplin ce poate fi ideea de valoare prin raport la o colectivitate etnică. Afirmând că numai acele națiuni au destin istoric care leagă ideea de valoare de ideea de absolut, lămurim totodată în cel fel urmează să înțelegem actualitatea omului care a trăit și a creat sub semnul absolutului românesc. Actualitatea lui Octavian Goga, nedervind doar din realizarea politică din 1919, o resimțim, substanțial, isvorâtă din realitatea însăși a românismului și a destinului nostru etnic-național, a cărui structură și valoare absolută nici nu începe nici nu sfârșete la 1919. Numele multor luptători poate fi legat de această dată istorică. Este numele unor buni patrioți și al unor mari români. Însă naționalismul și, aici, actualitatea neostivită a lui Goga, are în vedere, mai mult decât actul istoric al unirii: semnificația însăși a existenței noastre românești pe această lume. Trebuie să distingem între ceiace poate să fie o realizare istorică, oricât de grandioasă — cum a fost Unirea tuturor Românilor, după războiul trecut — și înțelesul substantiv de realitate etnic-națională: a cărei existență, fundată în absolut, produce marile întâmplări ori marile „realizări” ale istoriei.

Deaceia, dacă sub raportul epocii pe care o amintește, Goga este comparabil cu Vasile Alecsandri, prin contactul etnic cu absolutul românesc, el merge pe linia lui Eminescu și a lui Vasile Conta. Activând ocazional și politic sub steagul luptei pentru desrobirea Ardealului, timpul va actualiza însă, neînecat, chipul lui, pentru că, neînecat, în timp, se va produce acel fenomen de regăsire a demnității noastre naționale, întemeiat pe ideea existenței românismului în absolut. Goga a trăit și a murit cu sentimentul veșniciei românismului.

Mă gândesc la următoarele rânduri scrise de el, în amintirea lui Andrei Șaguna: „...deasupra fiecărei cruce din țințirimea țării, pe care din trecut, care luminează în veșnicie... sunt crucea al căror înțeles strălucește departe ca un stâlp de foc călător în noaptea; sunt crucea risipitorilor de suflet ce au ocrotit o idee și au lăsat-o moștenire spre binele altora”...

TINERETE ȘI INFAPTUIRE

de NICOLAE ROȘU

Se vorbește stăruitor dela o vreme, de permanența neamului românesc în spațiul vital și în limitele lui firești, străjuite la sud de Dunărea măiastră, la răsărit de Marea cea Neagră și de Nistru, la nord de Munții Maramureșului și la vest de o linie convențională care fixează un baraj de demarcație între pusta ungară și pământul pitoresc, cu dealuri și păduri, de parcă la această rânduială politică ar fi fost prezentă nu numai mintea unui strateg dar și ochiul sensibil al unui estet. Dar prea adesea ori se pierde din vedere tocmai ceea ce este mai vrednic de reținut, și anume, puterea de expansiune a rasei românești, dincolo de năzuințele unui plan politic, în alte spații vitale, risipite în inconjurimea geografică a acestei zone continentale.

Care om din generația noastră nu-și aduce perfect de bine aminte de cărțile de geografice ale claselor primare. Era prin anul 1909 sau 10 imi pare, când Europa trecea printr-o epocă de liniște, de somn adânc și mângâietor, când pleoapele viitorului păreau că se închid pentru totdeauna, și tendințele noastre de instăpânire

istorică erau acoperite de zăbrănicul unei vieți îmbelșugate și plăcine. Copii de școală fiind în vremea aceia, p-păiam cu antenele fragile ale conștiinței noastre romantice o hartă tăiată în bucăți de carton, prin a căror alipire reconstituim România și țările locuite de Români. Moldova și Valahia rămănceau leagănul porinilor noastre războinice. Dincolo de Dunăre se întindea pământul românesc al Dobrogei, în care epoca de aur a Regelui Carol I pusese pilăștrii de ciment ai civilizației autohtone moderne.

Și sufletul nostru, prea adesea ori pribegit de năzuințele unei cunoașteri unitare, era bătut de vântul răcoritor al Ardealului. De acolo descălecase Gh. Coșbuc și ne adusesse ca dar de nuntă baladele și idilele vieții rurale țesute în firele de tort ale Zamferei. Dintr'acolo struna măiastră a poetului Octavian Goga s'avea melodia bardului popular Lae Chiorul. Erau cântece fără țară, scrise în umbra zidurilor, purtate ca un sfânt testimoniu de răzbu-nare prin închisorile din Seghedin. Încredințate libertății de afirmare din țara de dincoace de munți. Poetul vestea tuturor

ruina rușinoasă a pajurei cu două capete.

A fost pentru noi, o încredere nedesmințită în cărțile de geografie, un vânt de primăvară care venea să ne răscolească amintirile copilăriei, o convingere nesdruncinată, că lecția pe care o învățăm și o știm acum pe dinafară, avea să se împlinuască definitiv și concret sub privirile noastre.

Ne întoarcem cu o tristețe care nu-și află locul în explozia dinamică a tineretului nostru către zilele anilor 1916 și 1917 când pe buzele fiecărui ostaș flutura cântecul La arme al ardeleanului Șt. O. Iosif. Și de aceea nu trebuie să nesocotim nicio dată că nădejdea trezirii noastre ne-a venit depotrivă, ca o poruncă imperativă, din țara de dincolo de munți.

Ne chiamă pământul, ne indeamnă părinții noștri care au făcut două războaie, și au purtat peste Dunăre în 1913 fala politice de împăciuire a Regelui Carol I, iar în 1918 au rânduie după dreapta judecată a istoriei instăpânirea noastră. Unde ne sunt cărțile de geografie ale copilăriei noastre? Acum avem altele. Dar și în ele

se află scrisă, în cifre și imagini, aceeași răspândire și permanență a Neamului Românesc, nu numai în cuprinsul geografic al țării de astăzi, dar și dincolo de hotare. Granițele politice nu sunt totodată și cele etnice.

În conștiința cea de obște, s'a instăpânit convingerea că pământul nu-l poate lua nimeni, nu se poate strămuta dintr'un loc într'altul.

Adevăratul guvernator al pământului este agricultorul, acel care îl lucrează, îi taie brazda și îl face să germineze. Din sângele și sudoarea pământului muncit s'a născut tradiția. Ia nu începe nici cu învățăturile cărturarilor, nici cu ideologia pașoptistă. Este ridicol să vorbim de o tradiție care nu are nici măcar vechimea unui secol. Obârșile tradiției noastre se pierde în fundurile a două milenii când așezările tracilor și ale dacilor puneau piatră de temelie la alcătuirea rasei românești. Nici stăpânirea romană, care a schimbat limba și a dat o altă față cărmuirii politice, nu a putut sdruncina tradiția.

De atunci, până în pragul timpurilor moderne am trăit sub influența a trei concepții culturale deosebite, a trei politice care închipuiau într'un mod variat ideea de stat, dar nici una nu a schimbat firea și concepția de viață a poporului autohton. Când tunurile olomane bubuiau sub zidurile Vienei, când Ungurii se făleau cu desnaționalizarea Ardealului, când Napoleon Bonaparte învăluia întreaga Europă în praful zbucnit de sub copitele calilor, dela Paris până la Moscova, agri-

(Urmare în pag. 3-a)

CRONICA

LITERARĂ

I. E. TOROUȚIU: Studii și documente literare,

volumul VI. „Junimea”, Ed. „Bucovina”

Damian Stănoiu: Voiaj de Plăcere,

ed. „Bucur Ciobanul”

La apariția volumului VI, „Junimea”, din „Studii și documente literare”, pe care o anunțăm acum câțiva timp, promiteam că ne vom ocupa pe îndelete, într-o cronică, de această importantă lucrare a d-lui I. E. Torouțiu. Deabia vremea din urmă ne-a îngăduit răgazul să ne ținem făgăduința. Totuși nu putem vorbi despre opera d-lui I. E. Torouțiu așa cum s'ar conveni și cum ne-ar plăcea. Într-adevăr, dacă am străbătut cele peste 700 de pagini ale volumului VI, din „Studii și documente literare”, rămân încă necercetate mii de pagini ale celorlalte volume, din cele două serii „Junimea” și „Sămănătorul” (aceasta ajunsă la vol. VIII).

În fața unei munci în domeniul istoriei literare cu mult deasupra producției comune, se sfiște, desigur, condeiul recenzentului obișnuit cu lectura cărților ce obligă a fi parcurse săptămânal. Și sfiala crește mai mult când știm că d. I. E. Torouțiu este nu numai cercetător de documente, istoric al epocilor literare și interpret al curentelor și faptelor de cultură, dar deopotrivă și editor al tomurilor ce se îngâmădesc unul după altul, în urma prodigioasei sale activități. Ne întrebăm legitim, cunoscând mai ales mentalitatea care separă la noi, scrierul de editare, — ca forțe cu interese felurite dacă nu contrarii, — ne întrebăm cum izbucnește d. I. E. Torouțiu să impună calitatea de autor cu cea de editor într-un mod pe care pe cât ne avem puțința să-l imităm, pe atât se cuvine să-l admirăm. La impresia că ne găsim înaintea unei personalități fără model ușor de aflat în literatura noastră, contribuie nu puțin și faptul că, pe lângă masivele „studii și documente” în mii de pagini de care pomeneam, d. I. E. Torouțiu mai este și autorul unei liste de alte paruzee de cărți tipărite, opere care, prin diversitatea preocupărilor și numărul lor, întrec, — de ce n'am mărturisit-o, — activitatea medie a unui membru al Academiei.

Este drept, d. I. E. Torouțiu lucrează ca membru corespondent al înaltei instituții, dar vrednicia d-sale muncă de cercetător și istoric literar, unită cu sacrificiile mari ce le face spre a dăruii științei românești serioase, rezultatul ostentiv d-sale, îndreptățite să se ofere locul academic, deplin, fără ezitare. Cine străbate lista operelor d-lui Torouțiu, observă că numeroase dintre ele tratează despre fapte și stări din Bucovina, despre probleme culturale și sociale din provincia îndoliată de curând. Prin urmare, autorul este un cunoscător adevărat al acelei părți din neamul românesc amenințat cu înstreinare. Importantă documentația ce ne-o aduce se mărește, dacă ne gândim că se referă la timpul dinainte de războiul întregirii. Începând din 1911, până la unirea, d. I. E. Torouțiu a scris ca un luptător. Cu acest suflet a compus lucrări ca: „Românii și clasa dirigentă din Bucovina”, studiu statistic economic, Cernăuți, 1911; „Românii și clasa de mijloc din Bucovina”, I. Meseșian, II. Negustorii, Cernăuți, 1912; „Frunză verde”, cantece populare din Bucovina, Solca, 1914; „Poporata și clasele sociale din Bucovina”, studiu economic statistic, București, 1915, etc. Năzuind să integreze pe om în cadrul de neam în care și-a desvoltat personalitatea, înțelegem ce trebuie să simtă astăzi, sufletul cărturarului român fondator în Capitala țării, al institutului de editură „Bucovina”. Editura „Bucovina” pe care a întemeiat-o cu o hărnicie egalată numai de pasiunea de cărturar, a fost și este în sufletul d-lui I. E. Torouțiu, pomenea țării de sus a Moldovei. Putini sunt oamenii care, din viguroasa lor dragoste de

neam, să organizeze un institut de cultură cu puteri de transmitere spirituală de la o generație la alta. Profesorul I. E. Torouțiu, oșel și adâncit în cultura germană așa cum a fost tradiția în Moldova în deosebi, a făcut din duhul său de bucovinean îndârjit, un așezământ în Capitala României, rânduit cu scopul cultural, între epoci și elite culturale. Un fapt recent a dovedit cu prizonieră vitalitatea casei de editură instituite de d. I. E. Torouțiu, cu numele de „Bucovina”. Faptul este preluarea de o nouă generație și într-un spirit nou de reviste de glorioasă memorie „Convorbiri literare”, preluarea care a coincis cu pomemirile semicentenarului morții lui Eminescu și a centenarului nașterii lui Titu Maiorescu. Acești întreprinderi intrați de mult printre clasicii literaturii, cer să fie comemorați cum se cuvine, spre a dovedi, prin prețuirea noastră, însăși puțința de a dănci cultura. Revista „Convorbiri literare”, pe de altă parte, trebuia întinerită în sensul că, trecută sub conducerea unui entuziasm tânăr, trebuia să deschidă paginile ei scrierilor de talențe ce se plămădesse astăzi. Iar însuflețirea de forțe noi unei publicații mai vârstnice decât părinții noștri, firește n'avea cum să se realizeze fără sacrificii bănești, cu atât mai grele, în împrejurările actuale. Aceleași sacrificii le porunceau și comemorările scriitorilor clasici. Aceste comemorări nu ni le închipuim decât împlinite cu cele mai generoase sfărțiri. Înținerirea revistei „Convorbiri literare” și comemorarea în cadrul activității ei a semicentenarului morții lui Eminescu și-au găsit realizatorul în d. I. E. Torouțiu, într-un chip care satisface deplin continuitatea în spirit a generațiilor. Astăzi, revista „Convorbiri literare”, editată și condusă de directorul editurii „Bucovina” este publicația lunară cea mai apropiată de elanurile literare ale noilor talențe. În paginile ei, alături de iscălituri eminente, apar fragede colaborări ale debutanților, dintre care directorul revistei știe să selecteze dotațiile reale. În acest cadru de viață nouă, credincioasă în același timp trecutului, a comemorat d. I. E. Torouțiu pe Eminescu, tipărind monumentalul volum de o mic

de pagini, care a stârnit admirația cititorilor prin aceia că, pe lângă considerațiile despre valoarea marelui poet, ale tuturor cărturarilor de seamă actuali, aducea mărturie în traudceri și studii despre Eminescu, din toate limbile de cultură ale globului. Înaintea impozantelor cărți comemorative, este lărgi cazul să ne întrebăm, pe deoparte cum a putut autorul să strângă imensul material documentar, și pe de altă din ce rezerve sufletești se închipuiează sacrificiile, desigur mari, pentru evenimentul omagiu! Înăfășăm aceste argumente sub ochii lectorului, spre a demonstra că ne aflăm înaintea unei personalități din categoria celor cu care nu neam întâlnit desecori.

Dacă însă faptele, după cum se spune, pledează ușor pentru portretul cărturarului organizator, nu tot atât de lesne este și înțelegerea substanței sufletești a omului. Doar intuiția ar ajuta să pătrundem în secretul fericitei îmbinări dintre inimă și minte luminată, ce înzestreașă figura profesorului Torouțiu. Și iarăși ne întoarcem la obârșia lui bucovineană spre a culege de acolo, din adânci izvoare îndemnătoare la luptă, argumentul ultim al frumoasei lui personalități. Altfel acest chip de român, alții din credință în destinul artei, și din înarmarea față de un necontent adversar, — rămâne multora învăluit în discreția zidirei sale sufletești.

Iată-ne deci, iarăși tributari promisiunii de a desvolta recenzia noastră despre ultimul volum, din „Studii și documente literare”. Bănuim însă că lectorul va da încredințarea adăstării noastre în jurul personalității ce l-am prezentat. Această personalitate este prea strâns legată de însăși alcătuirea „studior” ce ni le dăruie, spre a o ocoli. Într-adevăr, din documentele cercetate, ne învăță să cunoaștem în primul rând oamenii. Cum erau în viața familiară și în lupta cu trailul zilnic, — Eminescu, Maiorescu, Alecsandri, — iată ce aflăm din materialul imens de scrieri și mărturii contemporane, adunat și autentificat. Munca atentă a d-lui Torouțiu se afirmă în sutele de pagini de note explicative, în care vedem cum se leagă între ele date biografice, cum se confruntă împrejurări și acte, a că-

ror justă interpretare trebuie să ducă la adevărul istoric. Se știe, de pildă, că pregătirea „junimistilor” fiind de cultură germană, multe din scrisorile lui Eminescu și Titu Maiorescu au fost redactate în limbă germană. Publicându-le autorul volumului VI „Junimea”, le însoțește cu traducerea necesară spre a cunoaște fără obstacole de dicționar, conținutul lor. Subliniem așa dar marea importanță a cercetării de istorie literară, prin scrisori și diferite urme de familie.

Această metodă a fost inaugurată la noi de d. I. E. Torouțiu, și în sensul că a avut imboldul prim al realizării ei, precum și în sensul că n'a săvârșit înaintea sacrificiilor impuse. Rezultatul inițiativii, este că astăzi, cercetătorii tineri, ca și cel instruit în metode proprii, află la îndemână mii de pagini cu urme veritabile care fac vie, sub ochi, viața scriitorilor de aproape o sută de ani încoace.

Nu puțină recunoștință va datoră d-lui Torouțiu, istoricului scutit de truda căutărilor adesea neînnumerate de succes. Iar critica de sinteză, va găsi o feroață documentație, uneori revoluționară, cum este cea privitoare la adevărata atitudine a lui Titu Maiorescu față de Eminescu, al cărui geniu a voit să-l apere de suferință cu un devotament asăzî aproape de neînțeles. Acest chip omenesc nou al scriitorilor clasici, corectat din scrisori și mărturiile de familie, — (cum este contribuția d-lui N. Petrescu, în „Biografia mea”, pagini CXVII). — am fi vrut să-l surprindem în recenzie. Și acest chip întinerit s'ar fi luminat cu considerațiile de clar interpretat ale d-lui I. E. Torouțiu din „Introducere” de o sută de pagini. Deaceia, soșom încă amănăta cronică noastră, pentru o vreme când ne vom învrednici să realizăm o sinteză.

*
Tipăritura ultimului roman al d-lui Damian Stănoiu ne obligă să vorbim în primul rând, de hazard. El se organizează lu-

de după editura care ni-o oferă, Literatura d-lui Stănoiu este îndeajuns cunoscută. Editura „Bucur Ciobanul” s'a înfăptuit de curând și ea se datorește documentație, uneori revoluționară, cum este cea privitoare la adevărata atitudine a lui Titu Maiorescu față de Eminescu, al cărui geniu a voit să-l apere de suferință cu un devotament asăzî aproape de neînțeles. Acest chip omenesc nou al scriitorilor clasici, corectat din scrisori și mărturiile de familie, — (cum este contribuția d-lui N. Petrescu, în „Biografia mea”, pagini CXVII). — am fi vrut să-l surprindem în recenzie. Și acest chip întinerit s'ar fi luminat cu considerațiile de clar interpretat ale d-lui I. E. Torouțiu din „Introducere” de o sută de pagini. Deaceia, soșom încă amănăta cronică noastră, pentru o vreme când ne vom învrednici să realizăm o sinteză.

Acest tânăr scriitor se remarcă printre confrății săi printr-o mai lucidă activitate știind să supravegheze soarta unei cărți și să n'o lase în voia întâmplărilor. D. Mihail Drumeș are față de romanele sale atitudinea responsabilă, contra multor autori care se multumesc să afirme calitatea producției lor, acuzând pe lector de lipsa gustului literar. Lucrurile nu par a fi simple, totuși. Gustul cititorului se formează, sau el trebuie ghicuit. La scriitorii al căror talent se dublează cu o cunoaștere a psihologiei clientului cărții, succesul literar nu depinde de hazard. El se organizează lu-

cid. Din acest plus de inteligență practică, d. Mihail Drumeș a pus temelie editurii „Bucur Ciobanul”, având desigur dublul scop de a organiza succesul cărților confrăților săi pe care îi editează, — și de a pregăti cititorul, încetul cu încetul, pentru o mai mare consumație și circulație a scrisului tipărit. Proceperea organizatoare a d-lui Drumeș l-a pus pe romancier în situația frumoasă de a putea, deci, strânge manuscrisele confrăților săi, asigurându-le publicarea și succesul.

Așezând între primele tipăriți și romanul „Voiaj de plăcere”, al d-lui Damian Stănoiu, evident, editura „Bucur Ciobanul” n'a avut de întâmpinat nici-o rezistență din partea publicului. Acesta cunoște bine pe autor. Au ajuns populare volumele mult citite: „Călugări și sibile”; „Alegerea de stareță”; „Necazurile părintelui Ghedeon”; „Duhovnicul maicilor”; „Porcăria stărețului”; „În căutarea unei parohii”; „Demonul lui Codin”; „Pe străzile Capitalei”; „Jaminile satului”; „Camere mobilate”; „Parada norocului”; „Fete și văduve”; etc. Ultima carte a d-lui Damian Stănoiu, „Voiaj de plăcere” este o energetică satiră, — ca toate celelalte romane de altfel, — al unor moravuri cari privesc însăși indelecticirea scrisului sub forma ei cea mai comodă: gazetăria. Autorul binecunoscut, și cititorul se instrucește.

CONSTANTIN FANTANERU

Cronici germane

Cărți de artă

de ȘTEFAN BACIU

Nu știu dacă v'au căzut vreodată în mână cărțile germane, acele minunate cărți germane despre care vreau să scriu astăzi. Încep așa, deoarece știu cât de puțin sunt cunoscute la noi tipăriurile nemțești, care egalează fiecare, câte-o somptuoasă „edție de lux” a teascurilor dela noi. Singura deosebire este că acele germane nu se intitulează așa, fiindcă o edție de lux este altceva...

Nu vrem să scriem astăzi nici despre reproducțiile de pictori, nici despre istoriile artelor, nici despre cărțile „domurilor”, ci despre o serie de cărți apărute în „Insel-Bücherei”, cărți atât de cuceritoare prin grașorul lor farmec, încât fiecare din ele echivalează cu o poezie. Nu știu ce lirică imaginație a dat sugestia acestei serii de cărți, dar îmi dau seama că fiecare din ele e o mică bijuterie, un simbol al legăturii cu pământul și cu toată natura. Și tălcul acestor cărți este cu mult mai profund decât ar apărea la prima vedere.

„Pietrele prețioase, ciupercile, copacii, florile, peștii, minunile dela tropice, pasărilor și cuiburile”, iată materialul care populează și colorează aceste culereri. Și e interesant faptul, că în pagini de carte (care ar trebui să fie moarte) trăiesc și se sbat, toate aceste anonime vițuitoare, pe lângă care omul de toate zilele, trece cu un ochiul prozaic și închis. Cărțile acestea plinesc de viață și de frumusețe și de foarte multe ori ele sunt mult mai grăitoare decât o descriere poetică sau științifică, pentru că sub penel, începe să bată o altă inimă decât sub condei. Poetul Friedrich Schnack, pictorii Hans Lang, Willi Harwerth, Fritz Kretzel și alții încă, au luat câte puțin azur și câte-un strop

de lumină dând naștere unei lumi de hărțici de-o suavă frumusețe. Tălcul acestor cărți de artă, pe care-l aminteam mai înainte, este unul atât de adânc și de fin, încât uneori devine imponderabil. Căci poate fi oare ceva mai aproape de pământ, decât rădăcina unui copac, apa unui lezăr de munte sau minereu plin de piatră scumpă? Și din acest pământ, pe care poetul și pictorii îl tălmăcesc în lucrările lor, iese fiacără vie și rară a statorniciei și a artei. Adâncă frumusețe a acestor cărți apărute la „Insel-Bücherei”, ar trebui să ne dea puțin de gândit, pentru că auriul Munților Apuseni, stâncile Cealțăului și scoicile Balciului, ar putea fi strănse între scoarțe de carte, mărturisind prin strălucire.

Nemții au sesizat încă de mult acest lucru, dându-ne un „utle dulci”, care delectează și instrucește azi atâtă omenire, în cele patru colțuri ale lumii. Și iată cum simple „obiecte”, care par moarte și sterpe, dau rod mare și înzecit, asemeni bobului din Biblie. Arta și dragostea cu care au fost întocmite aceste cărți, nu pot fi decât văzute, pentru că nu în cuvinte se pot traduce colorile, nici în reproduceri, pentru care n'ar fi locul aici. Ne vom îngădui să traducem însă aici un pasagiu în care marele poet Friedrich Schnack, evocă lumea aceea mărunță și tulburătoare a ciupercilor:

„Câte forme de pălării se pot vedea aici! Pălării din păduri și livezi, din țărcuri și pășuni. Pălării semi-sferice, cum ar fi gambetele, în formă de popice, ca acelea ale deruișilor, cocoșate ca acelea pe cari le iubesc piticii poezitorilor din copăile, turtite ca pălării indieniilor, plate ca pălării cardinalelor, înalte, ca acelea pe

care le pui la vânătoare, pleoștite și scobite ca pălării moi, ondulate și mari în boruri pălării de artist, ciudate pălării în chip de cupă, rotunde, colțuroase și lungușe pălării țărănești, șepci și șepuțe, — pălării de toate formele! Și sub pălării, cele mai felurite trunchieri! Uscății și masivi oameni ai pădurii, scurte și lungi arătări ale livezilor, moșii și burtoși ca șameca, firavi, cum croitorii poveștilor, chelți și mărețoși bușmani, mătăhăloși uriași, păntecoși masivi, puști ațoși, cobolzi scobiti, figuri noduroase, cismuțe și voalate.”

Nu știu dacă s'a mai scris vreodată o mai colorată și mai patetică evocare, un chip mai liric, decât rândurile acestea, pe care numai putreda și aromitoarea bogăție a pădurii le-ar putea egala. Friedrich Schnack este un mare artist și sub condeiul său cuvântul capătă un farmec atât de specific și de plin, încât ai impresia că ești dintr-odată în mijlocul pădurii sau al munților. Pădărea noastră de rău este aceea, că din lipsă de spațiu nu putem să mai înfășășim lectorilor noștri, câte un fragment din prezentarea pietrelor prețioase sau a copacilor, dar cu altă ocazie, vom dănuși poate o traducere integrală, care va însemna cel puțin cât o poezie sau un poem în proză.

„În fruntea unuia din aceste cărți, e tipărită o strofă a marelui poet romantic Eichendorff, care e poate cea mai nimerită prezentare, pentru universul acesta mărunț și minunat, pentru că niciodată oatura n'a palpată mai pură, mai vie și mai mărețată într-o inimă de om, decât în inimile tutăror romanticilor germani, între cari Eichendorff a fost poate cel mai de frunte.

Alcătuind un rar popas poetic, tipăriurile acestea pot fi luate ca semn al unui neo-romantism despre care am mai scris de câteva ori. Cătecele care încep să-și tragă iarăși rădăcinile din adâncimile fără de sfârșit ale naturii, chipurile care palpită pe-o albă și candidă pagină de carte, sunt cele mai grăitoare argumente în sensul spuselor noastre. Poetul Friedrich Schnack a scris, în acest sens, câteva pagini, care alcătuiesc o comoară de pret.

Pentru noi e imbușcător faptul că într-o epocă în care s'omoluit surd al mășinii se aude atât de mult, se mai află oameni cari tălcuesc și ascultă graiul pietrelor, al peștilor, al pomilor și al ciupercilor, asemeni schivnicilor din cărțile sfinte.

În acest semn, poate că se vor regăsi pe ei!

Doar o ciupercă roșie răsturnată de-un pic și niște vulpi interveniră supărate.

Florin Lucescu

VACANȚĂ BOLNAVĂ

I
Lumina verii n'acremenit în suflete și munși. Acum așteptăm ploile sub care vor putrezi lamintirile,

Resimțind febra din toate pregătirile Ce ne-au adus tristețe pentru frunzi...

II
Inima brazilor plângea cu rășină Arul zilei de August, Când vulturului din piept i-era îngust Azurul rotirilor după care suspină.

III
Ce dureros inspuma luna plină Plopii și veghea îndelungă! Freamătele creșteau să ajungă Până la tristețea alpină.

IV
Melancolică, Basarabia era cu noi, Iubind-o în al fructelor miros Și'n luceafărul acela jos. Și verde cum acela un altoi.

V
Ca niște iluzii, — albastre, serile... Numai aripa ta frântă, de cocor, Vălesă prin rugăciune, febră și dor, Pierdută cu toate poverile...

Octav Sargețiu

RADU DRĂGHICI

Trăiesc în satul cocoșat pe Jii, În tindă mi s'a afumat iocana; Măntrec cu toții în chindii Și fost-am argat la „cocoana”.

Imi place somnul să mă fure Prin codrii plini cu licurici, Să teamă hoții cu secure De Radu V. Drăghici.

De câte ori trec pela moară, Mă închin la crucea de gorun. Imi leg opinia tar cu sfoară Și-arunc pe umeri un zăbun.

COPILĂRIE

Copilărie ce te-ai îngropat Acolo'n spuza drumului în sat; În ochii tăi par'c'ă n'erzeau livezi Și grăul copt se adună'n girezi

Să-ți făurească fie bucle moi Pe tâmpole pe care le desfoi Cu degetele frânte de visuri și de gând Ca să te văd, copilărie, surzând.

Am plecat cu pașii ca de sape Să-ți strâng sufletul împrăștiat pe ape. Copilărie care pescuiai cu mâinile micuțe Ide vată

Dinu Popot

Văd cum vă sbateți rătăcite'n van Simțiri învăluite în tăcere; Și'n întuneric negru de catran Voi toarceți fire arse de durere.

In margine de drum desamăgite Singurătatea o aveți conștrați. De vântul crud al soartei biouitate Zadarnic așteptați să fiți salvate.

Pe nădejdea voastră se așterne Pe rând tot frunze triste ofiitate; Și pe aceste solitare perne Veți fi ca mâine veșnic adormite.

M. Ștefan

Corespondența noastră

Pe gârle bulgări de lumină curată.

FĂNTĂNI DIN VEAC

ELEGIE

VACANȚĂ BOLNAVĂ

Imi strălucești la margine de vreme... Și nimeni nu mai poate să te cheme. Copilărie ce te-ai îngropat, Acolo'n spuza drumului la noi în sat.

Care este țelul pentru care Iși izbesc amele'n zare Și-și deschid pieptul oamemii Înfrățindu-și sângele, seamenii?

Eu, stând ascuns printre melodiile pădurii, Aștept să văd momentul când amurgul se va logodi, schimbând inelele din lac, cu zăna nevăzută a destinilor.

MI-S PLINE TOATE CUTELE FEȚII ȘI ALE SUFLETULUI, DE MUSTUL DULCE ȘI PROASPĂT, PRELINS DE PE CULMILE DE AZUR ALE VISURILOR, ÎN POALA DE BUCURII ȘI DE TRISTEȚI ALE POETI OR...

Ioan Negrea Moldovanu

PENTRU UNUL CARE S'A DUS

Luna își trimetea peste copaci razele [somnoroase Razele alunecau printre ramuri, tăcute Și se'mpleteau suav cu liniște prefăcute Făurind bolți întinse și liniuteoase.

Târziu, când pădurea își desprinsese ca dintr'o [carte Câteva frunze, pe care le-a luat vântul O stea din înălțimi a nins pământul Pe semne că vestea o nouă moarte.

Nicio floare n'a surâs atunci, niciun frate, Și nicio fluturăre de batistă n'a urmat, nimic

T. Doru Vintilă

DESAMĂGIRE

Văd cum vă sbateți rătăcite'n van Simțiri învăluite în tăcere; Și'n întuneric negru de catran Voi toarceți fire arse de durere.

In margine de drum desamăgite Singurătatea o aveți conștrați. De vântul crud al soartei biouitate Zadarnic așteptați să fiți salvate.

Pe nădejdea voastră se așterne Pe rând tot frunze triste ofiitate; Și pe aceste solitare perne Veți fi ca mâine veșnic adormite.

TRENUL FANTOMĂ

(nuvelă inedită)

D-nei Maria Tudor Constantinescu

de MIRCEA STREINUL

— Poftiți în vagoane...

Mihail tresări ca și cum i-ar fi lovit cineva. Va să zică e adevărat. Puia pleacă. E plictisită și par'că ochii i sau umbrit într'un fel de răutate. Doamne! Oare ea nu-și dă seama că despărțirea asta-i ca un fel de moarte? Nu se vor mai vedea luni de-a rândul. Sau, poate, fata se bucură de lucrul acesta...? — căci nu i-a spus nici un cuvânt de iubire, de incurajare. Mihail sperase că Puia se va arăta măcar la despărțire așa cum o dorea dânsul.

„Zădarnic. Nu mă iubește. E imposibil să mă iubească. Am patruzeci de ani și părul mi-i ca o ninsoare la tâmpole. Dar, atunci, de ce nu-mi spune cinstiți, în față, că nu mă iubește? — și ochii lui Mihail se împăienjenesc. — „Doamne, de ce n'am curajul să mă rup de fata asta, pe care o fatalitate stupidă mi-a scos-o în cale? — și privește lung ochii verzi, puțin pieziși, cari luncă indiferenți peste mulțimea de pe peron.

In cele din urmă, inginerul îndrăznește să-i reproșeze:

— Te desparți de mine cu ușurință cu care te desparți de un câine.

— Tocmai voiam să-ți spun că te iubesc și să te rog să fii cuminte, — răspunde cu voce de toate zilele Puia.

— Din nenorocire, nu-mi spui niciodată nimic din proprie inițiativă. Intodeauna pe urmă. Nici o atenție, nici un cuvânt bun dacă nu ți-l impun eu. — tremură glasul lui Mihail.

— Nu-mi face scene. Știi că nu-mi place. Sunt eu de vină că nu pot rămâne cu tine?

E o zăpușeală cumplită. Aerul încins s'a subțiat deasupra șinelor. Fochistul depe locomotivă e leocărcă de nădușeală. Vanzătorii ambulanți abia de-și târăie cărucioarele. Dealtfel, nimeni nu cumpără nimic. Nici măcar limonadă: e caldă și proastă ca un ceaiu răsuflat.

Mihail se gândește că și-a distrus viața din cauza Puiei. Nu regretă, dar îl doare că și-a călcat toate ambițiile în picioare pentru fata asta minunat de frumoasă însă, atât de inconștientă. Cel puțin dacă i-ar spune că nu-l iubește! S'ar sinucide. Sau ar înnebuni. Ar fi, însă, fericit că știe.

— Puia, pentru numele lui Dumnezeu? Ți-i așa de greu să-mi spui adevărul?

— Te iubesc.

— O spui pentru că ți-i milă de mine? Iartă-mă. Te șantajează, cu durerea mea. Sau poate că ți-i frică de scandalul unei sinucideri? Ți-i, intrădevar, frică? Trenul pornește imediat. Spune ceva, Puia. Spune ceva din indemnul tău. Da, da, vād că te plictășesc. La revedere.

— La revedere.

— Mă iubești?

— Da, te iubesc.

— Ascultă, Puia, aș prefera să fii sinceră. Ți-i promis că nu mă voi sinucide decât așa, ca să nu-ți iărăsc numele în scandal.

— Te iubesc.

— Părinții tăi te vor sili să te măriti. Nu 'nțeleg de ce nu mă vor pe mine. Salariul meu e destul de prezentabil. Numele meu contează.

Puia urcă treptele vagonului, îi mai făcu un semn din mână și, în timp ce trenul se punea în mișcare, dispăru în compartiment fără să se mai arate.

Mihail simți că se prăbușește.

„Cum voiu putea trăi fără s'o vād zilnic? Mă va uita până'ntr'o săptămână. O să petreacă, o să danseze, o să se lase mângâia de toți tinerii din garnizoană...”

Vagon după vagon lunea prin fața lui Mihail, care avea impresia că vede un tren fantomă în drum spre infern. Trenul își accelera viteza: locomotiva duidea acum peste ace. Și văzduhul tremura deasupra șinelor.

„Cum am să trăiesc singur în orașul acesta?” — gemu inginerul.

Fără să se mai gândească, se-aggăta de bara ultimului vagon spre constatarea oamenilor de pe peron. Picioarele se târău pe prundișul terasamentului pe-o distanță de câțiva metri, dar, în cele din urmă, printr'un efort disperat, Mihail reuși să și le salte pe scară. Deschise ușa și intră pe culoar: traversă repede vagon după vagon, oprindu-se în acela în care luase loc Puia. Se-approie încel de compartimentul ei și privi de furiș. Puia se uita prin geam. În compartiment nu mai era decât o doamnă în vârstă, care răsfoia o revistă ilustrată.

Mihail își pipăi piciorul. Îl durea de două zile osul deasupra genunchiului stâng. Acuma, îl durea și mai mult — și inginerul trebu să strângă din dinți ca să nu geamă. Când durerea se potoli intrucâtva, Mihail o privi din nou pe Puia. Fata îi simți privirea și-și întoarse capul: văzându-și prietenul, fața i se crispa. Mihail citi totul în ochii ei: plictășeala, enervarea, desgustul. În momentul acela, hotărîrea lui era luată. Nimic nu-l va opri dela sinucidere. Cândva, într'o mare criză, se gândeise c'ar fi fost frumos să moară într'o noapte cu stele în grădina Puiei, să se stingă aproape de dânsa. Acuma, își da seama că, astfel, i-ar fi otrăvit viața.

„E mai bine să mor departe de ea. Astfel, poate că-și va aminti cu plăcere de mine”.

Puia deschise ușa compartimentului și ieși pe culoar. Se uită dacă nu e nimeni în apropiere; convingându-se că n'are cine să-i audă, spuse:

— Ce mai vrei?

Mihail roși sub brutalitatea acestor cuvinte.

— Doamne! Puia, ai o inimă de piatră. Să nu dea Dumnezeu să te svârcolești și tu cândva ca și mine. Puia, înțelege, nu mă interesează trupul tău. Te-aș iubi și dacă ai fi infirmă. Dacă ai fi ultima depe stradă și tot te-aș iubi. Asta e boala mea cea cumplită.

Pentru fata brună

Cetesc în coaja salcâmului
Norocul nostru, fată naltă și brună;
Văile's pline de-acelaș svon,
Aceleași piscuri mă tulbură, m'adună.

Nu mai pe umerii mei cade
Amirositoarea floare, numai pe-ai mei...
Aud și-acum arzând șoaftele,
Aud furtună, furtunile inimii.

Inspicat e fânul, necosit;
Sporec valuri de răcoare dinspre apus.
Cu noaptea'n brațe plec și m'afund,—
Tulpina ta nu e, genele tale nu's...

TEODOR AL. MUNTEANU

cultură română, agramat poate, și neștiutor al vrierilor orgolioase, își făurea o filosofie rudimentară dar de un puternic realism: istoria este o permanență balansare a forțelor contrarii; imperialismele se ridică amețite de puterea de dominație, dar se prăbușesc sub neștearsa sancțiune a fatalității. Națiunile sunt creațiuni ale Dumnezeirii, și toate încercările care s'au făcut pentru a le îngloba într'un sistem politic unitar, fie prin constrângerea puterii guvernamentale, fie prin ideea abstractă a unei societăți contractuale, au dat greș. Dacă am fi numai noi, cu propriile noastre mijloace, în fața destinului, poate că sfârșitul ar fi altfel. Dar în Europa convețuesc deopotrivă cele trei rase, teutonă, slavă și latină, și oricât ar fi de imperativă certitudinea unui moment politic, aici se află totuși marea enigmă. Sunt deosebiri fundamentale în felul de a concepe viața, între acei. *Weltanschauung*, după cum spun germanii, ai unora și ai altora.

Cu toate acestea, viața de astăzi a Europei a impus anumite directive dela care nu se poate abate nimeni decât cu riscurile intrării în anonimat sau în subordine. Tradiția despre care vorbeam mai sus nu-și mai verifică eficacitatea decât în măsura în care se preface în conștiință dinamică și în permanentă afirmare de forțe. Vremurile de astăzi ne-au dat o concepție eroică și sublimă a vieții. Privim în adâncurile sufletului nostru ca în adâncimea unui cleștar, și încercăm cu toate mijloacele să ne smulgem din marmasul placidității și să sfărâmăm șovăla pașilor greci care nu se pot ține de ritmul istoric.

România de mâine trebuie să fie în primul rând o puternică afirmare biologică. Tot ce poartă pecetea de românism să aibă chezuși a unei protecții a statului. O țară a mamelor și a copiilor, a tineretii și a izbucnirilor de lumină. Ne adresăm în primul rând burghézii românești, cu o clasă socială aflată încă de multă vreme în neconștientă descreștere. Să spulberăm ispita traiului comod și a egoismului și să vedem în fiecare femeie o mamă și în fie-

Tinerete și înfăptuire

(Urmare din pag. 1-a)

care copil un viitor ostaș. Să nu dăm femeii cinstea care i se cuvine decât cu certitudinea maternității. Viața nu trebuie să fie o rentă pentru acei care au agonisit un capital de muncă, sau au avut norocul să moștenească o avere, ci o neconștientă sporiro a energiei prin afirmarea acelor care făgăduiesc dinamica unei existențe viitoare.

Avem în fața noastră exemplul concret al unor popoare fără tinerete, pentru că li-coarea adormitoare a traiului lipsit de griji a pus o frână natalității. Ele se întrebă nedumerite: unde ne sunt ostașii, unde este tineretea și involburarea spiritului de jertfă? Dacă cercetăm istoria, plecând dela această premiză, vom afla fapte care ne cutremură conștiința. Glorioasa cetate Spartană a jzbutit să mobilizeze băncile grădini Luxembourg, Coman-lizeze în războiul persan, în anul 500 înainte de Christos, 8000 de lupători, iar în anul 244 deacba 700. Peloponezul în lupta dela Plataea, în anul 479 înainte de Christos, a avut 74.000 de ostași iar în anul 120 după Christos cei vrednici de a purta armele se ridicau de abia la 3000.

Astfel a început declinul iremediabil al cetăților antice. Istoricii moderni, Mommsen, Guglielmo Ferrero, și sociologul Vilfredo Pareto sunt de acord în recunoașterea acestui fenomen. „În timpul meu, în anul 150 înainte de Christos, — ne spune Polybius, — întreaga Helladă suferea de lipsa de copii și de oameni, din această cauză orașele se pustiră și pământul nu mai dădea roade, cu toate că, de multă vreme n'au mai băntuit nici războaiele și nici flagele sociale. Oamenii nu mai vro-lau să aibă copii mulți, ci cel mult unul sau doi, pentru ca pe aceștea să-i crească din îndestulare și să-i facă bogăți”.

Iată cum s'a șters din istorie cel mai glorios popor al aristocrației creatoare:

Grecii. La Roma, sclaviți invadaseră forul. În timpul lui August, 80 până la 90 la sută din populația orașelor se străgea din sclavi. Când Atila, la anul 546 d. Chr. a pătruns în Roma a fost întâmpinat numai de 500 de locuitori. Barbarii au prăbușit fastuosul Imperiu Roman pentru că glorioasa cetate eternă se lăfăia în belșug și orgii, pentru că puterea de rezistență biologică era secătuită și pumnul autoritar al soldatului roman înlocuit de gălăgioasa promiscuitate a străzii.

Popoarele care nu au memoria istoriei sunt condamnate peior. Tradiția formelor sociale rudimentare nu mai are valoare peremptorie într'o lume sortită unor prefaceri fundamentale. Se strămută centrul de gravitație în alte concepții de viață. O nouă rânduială a firei deschide perspective de întinerire. Nu este vorba de o adaptare, de o acomodare de circumstanță, de a ajusta o haină veche la moda timpului. Însăși materia se preface și odată cu ea formele gregare. Acest fenomen presupune o trăire intensă, o dăruire completă fără rezervele unui aproximativ mimetism care nu ar însemna altceva decât o lipsă de sinceritate. Cităsm undeva, mai de mult, o întâmplare cu un fost președinte al Republicii Franceze, care, cu toată înfățișarea ei anecdotică, părea totuși perfect reală. Președintele obișnuia în orele lui libere să se odihnească pe un dantul gării republicane, pentru a-și păzi liniștea, orânduise doi ostași de pază. Aceștea se aflau regulat la locul favorit, și preîntâmpinau prin prezența lor venirea președintelui. Cu timpul mandatul președintelui a ajuns la scadență, și după o altă scurgere de ani președintele a murit. Dar gardienii păzeau mai departe banca goală a grădini Luxembourg. Nimeni nu mai venea de multă vreme. Cineva într'o bună zi îi întreabă pe cine așteaptă acolo? Pe domnul președinte al republicii, — a fost

răspunsul. Dar bine, a murit de mult, a fost replica firească. Și gardienii care păzeau o bancă goală, reprezentau doar o bișnuința lor.

Să ne ferim de astfel de atitudini ridicole. Pe banca grădini Luxembourg, ca și pe alte bănci părăsite definitiv, nu se vor mai întoarce pensionarii ideilor perimate. Țara este străbătută de paroxismul sentimentului național. Nimeni nu-și mai închipue astăzi că România poate fi o țară a tuturor posibilităților sau un loc viran pentru veneticii celor patru vânturi. Trăim prea adânc procesul de prefacere al românismului, pe axa misiunii noastre istorice, pentru a încerca o altă definire a noțiunii de român. Nu ne mai ispitește ideea contractualismului social, nici nu înclinăm să credem că o societate poate fi alcătuită altfel decât din elementele ei de baștină. Fiecare Român trebuie să dovedească această calitate nu numai prin actul de naștere care-i consfințește originea etnică, dar cu deosebire prin dovada concretă a trăirii efective în spiritul comunității naționale. Individualismul patriotic, condiționat de anumite rezerve de conștiință politică, este o atitudine cu totul perimată. Un stat totalitar înseamnă o națiune totalitară și omogenă. Nu o aglomerare și o coordonare de interese personale, ci o anulare totală a individualismului pentru a promova în locul lui imperativul comunității etnice, ca nu cumva să se creadă că există altă formulă de viață decât aceia a romanizării României. Rog pe gramăticii pedanți să ne îngăduie acest pleonasm căci altfel vor fi nevoiți să recunoască dimpreună cu noi că ROMANIA nu este o idee cetățenească sau un contract de convețuire, ci o stare organică și instinctivă, peste considerațiunile oricărei teorii. Când Mihai Eminescu ne porunca să facem „o uriașă reacțiune morală, o revoluțiune de idei, în care ideea

Ăi intrat în sufletul meu și nu te mai pot smulge din el. Da, da, știu că ți-am spus de sute de ori aceleași cuvinte, că ele te enervează, că-ți fac impresia unei torturi chinose, dar ce pot eu?

Ochii Puiei aveau atâta indiferență în ei, încât Mihail își încleștă pumnii, simțindu-se tentat să se-arunce prin geam. Intrădevar, viteza rapidului par'că era un cântec de sirenă. Totuși, Mihail nu făcu gestul de eliberare: își amintise brusc de cele câteva mângâieri spontane ale Puiei, de strângerea de mână din grădina Copoului, primul semn de simpatie din partea ei, și-și amână hotărîrea.

— Puia, de ce nu m'ai rugat să te întovărășesc până la Fălticeni?

— Știi că nu vreau să fim văzuți împreună.

— Intrucât sunt mai compromișător decât Ghiță Onufri scriu Ernest? Bine, nu mai insist. Dar să știi că pentru un asemenea lucru ți-aș fi căzut în genunchi ca să-ți mulțumesc.

— Aibi răbare, Mihail. Peste trei ani voiu fi majoră și voiu putea face ce voiu vrea. Atunci, voiu putea trăi cu tine.

— Peste trei ani! Trei ani de chinuri. Trei ani de halucinație.

— Lasă-mă'n pace odată! — și Puia intră iarăși în compartiment.

Mihail nu o urmă. Se-așeză pe-un strapontin, scoase o foaie de hârtie și scris:

„Te iubesc. Nimic altceva nu contează. Viața mea e inutilă fără prezența ta. Viteza trenului e fascinantă. Înțelege, Puia, nu. Dacă mi-ai fi spus măcar un singur cuvânt bun din proprie inițiativă, aș fi fost fericit. Te sărut, Puia. Amintește-ți de mine. Dragostea iartă totul. Nu mai știu cum să-ți scriu, ce să-ți scriu. Mă voiu sinucide abia la o distanță de două săptămâni după plecarea ta din București. Măine voiu mai da prin Capitală, ca să-mi pun la punct diverse chestiuni. Luni, la miezul nopții, voiu pleca din București și voiu cutreera țara. Voiu trece și prin orașul tău. Voiu sosi noaptea și mă voiu plimba prin fața casei tale. Voiu și că ne despărțea numai un perete, dar nu voiu bate la ușa ta. Și, dimineața, voiu pleca pe furiș, ca un câine, din orașul tău. Puia, draga mea Puia, nimic nu mă mai poate salva. Doar dacă m'ai chema tu, deastădată, la tine. Peste două săptămâni, voiu trece pela București. Dacă găsesc o scrisoare prin care să mă chiami, poate s'ar schimba lucrurile. Dar numai în cazul acesta. Te sărut și jur că nu te voiu mai plictăsi niciodată”.

Terminând, Mihail o rugă din ochi pe Puia să revină în culoar.

— Te rog să citești asta după ce voiu cobori.

— Până unde pleci?

Mămile lui Mihail se'ncleștară din nou.

— Nu te teme, nu te conduc decât până la Ploiești.

Tăcură tot restul drumului până la gară.

Mihail mai spera.

„Poatecă, acuma, mă va prinde de braț și-mi va spune să plec cu ea mai departe. Asta ar fi mântuirea mea”.

Dar gestul nu veni.

Trenul își încetini mersul și Mihail sări pe peron. Deastădată, Puia se arătă în geam. Ingerul o privi cu o intensitate, care i-o fixă pentru veșnicie în memorie.

Trenul porni și Mihail o privea. Puia îl privi și ea câțva timp, dar, apoi, privi spre rafineria de petrol. Bărbatul nu se mai putu stăpâni. Gestul acesta de indiferență fu hotărîtor.

Cu soarele în față, Mihail se-aruncă sub roțile locomotivei care manevara pe linia a treia — în timp ce Puia rupea fluturii albi din scrisoarea lui.

Mihail n'arvusea de unde să știe că Puia îi și citise rândurile și că se hotărîse să-l cheme chiar a doua zi, printr'un curier special, la Fălticeni.

românesc să fie mai mare decât uman, genial, frumos”, — de bună seamă că el avea în vedere mândria rasei, permanența istorică a spiritului, eternitatea biologică a neamului.

Nu trebuie niciodată să judecăm lucrurile fragmentar dela o zi la alta, împărțindu-le pe compartimente caleidoscopice sau calculându-le efectele după o contabilitate mioapă. Într'o învăliure de eroism o țară poate trece prin orbita morții, dar totodată poate intra în perspectiva reinviatorului edenice. Într'aceasta stă puterea mitului românesc. În ideea permanenței, în durată istorică a dăinuirii, în creșterea pe răboj a vremelniceii orgolioase, dar totodată neputincioase în fața destinului. S'a întunecat semiluna Imperiului Otoman, a apus fama pajurei cu două capete, a fost rupt în două slavismul european, și la crucea acestor drumuri a rămas, veșnică mărturie, neamul românesc.

Stând rezemat de băta lui, păstorul scrutează zarea; cu brațele încordate pe coarnele plugului agricultorul face să rodească pământul; conducând motoarele din uzină, în care se ogîndeste sufletul său, muncitorul cântă simfonia trudei sale creatoare. Ostașul își pipăie banduliera și își regulatează tirul mitralierei. Aceasta se numește românism. Muntii pe care pasu oile sunt ai țării; pământul este al agriculturului; munca a lucrătorului. Ostașul păzește o țară în care s'a înfăptuit marea proprietăți a anului 1919. În casele satelor se rânduiește viața mamelor și a copiilor. Sângele lor este seva țării.

Aceasta se numește românism. Nu avem timp pentru generozități patetice. Nu discutăm momentele de înșelătoare iluzie. Nu ne încălcăm limba într'un schinect de compătimitate pentru nimeni. Suntem măr-turisitori; unei misiuni de regenerare pe axa românismului: pentru el trăim, pentru el murim.

NICOLAE ROȘU

DUMINICA NATALEI

Nuvelă de COCA FARAGO

III

— Uite, vezi, nu pot să mă gândesc și nici nu vreau să pot. Tu însă vrei foarte mult să mă pot gândi. Prea mult, chiar. (Și, începu să-i mângâie o mână). Ți s'a urit cu mine, tată, asta-i...
— Cum ești în stare să...
— Și poate că ai dreptate. Sunt ori prea tăcută, ori prea vorbărească, prea tristă ori prea glumeț veselă.

— În ultimul timp, mai ales... Dacă-i așa, mi-o puteai spune, fără introduceri și fără ocoluri. Cunoșc exiluri. Simion Simion își amintea (vorba lui de mai totdeauna: „Ce ți-e și cu gândul omului, frate! Sare, ca o vrabie, de ici colo, fără niciun rost, c-așa îi e mersul, n'ai ce-l face...”), o întâmplare pe care, după ce o citise în ziare și o socotise inventată cu multă bătaie de cap, i-o povestise un brăilean, funcționar superior în administrația pescărilor. Un om a căzut în Dunăre, l-au căutat zi și noapte, oficial, pretutindeni. Au dat telegrame și au telefonat pe la toate porturile, vreo săptămână. În zadar. Au venit fel de fel de autorități la fața locului, cercetările au continuat... și a mai trecut o săptămână, și încă două, trei și încă... Degeaba. „Cazul” se desfășura zilnic, pe mai multe coloane și se comenta și se interpreta și se alăturau fotografii... O mare nedumerire cuprinsese pe toți, mai ales pe cei care, dela o oarecare distanță, asistaseră la răsturnarea bărcii, mai plăcută decât căsătoria... și gata : plec.

— Intr'o bună zi, apare o femeie bătrână și spune că e mama inecatului și că a venit să ia mortul, fără de care, nu se poate întoarce în satul ei, fiindcă trebuie să-l îngroape creștinește, după datină.

— Lăsați-mă să-l chem eu, Are să vină...

S'a așezat la marginea apei și a început să vorbească încet. Nu jelind, nu cântând. Vorbea copilului ei, de parcă l-ar fi avut acolo, pe locșorul din malul Dunării, lângă ea. Au trecut trei zile și trei nopți. A patra zi, trupul pescarului venea pe apă, încet, lin, ca și cum înota... Orice explicație „științifică” se năruise, în astfel de împrejurări. Deaceia, nimeni n'a mai încercat să comenteze. Totul a încetat, odată cu plecarea mamei alături de cadavrul ce urma să fie transportat și înhumat, creștinește, pe socoteala statului...

— Nu amenința, mititicu. Am adus iar vorba despre căsătorie, numai pentru că vreau să te știu fericită.

— Sunt...

— Ai putea fi mai fericită.

— Sunt mai fericită, acum.

— Mai fericită ca înainte ?!

— Ca înainte de ce, tată ?

— De... de sosirea doctorului, de pildă.

Privi de jur împrejur, se întoarse către fereastră, coborî pleoapele :

— Nu mai știu ce a fost înainte...

Uitase, într'adevăr, tot. Cu venirea doctorului, — a fost într'un amurg —, începuseră amintirile-i de întotdeauna. Ce se întâmplase până atunci, fusese bunul sau răul, uritul, zbulcunul și oboseala și iar zbulcunul și iar bunul sau răul și uritul, altcuiva. În chipul acesta se lămură pentru ce nu se mai gândise, decât așa, în treacăt, odată ori de două, la nimic dinainte. Nici măcar la Maura. Când Radu Brancea s'a oprit în fața celor două peizajii mohorâte, atârnată lângă ușa dinspre coridor și a spus : „Nu-mi plac”, ea s'a uitat strălănit la tablourile acelea și a răspuns : „Nici mie nu-mi plac. Mi le-a dat o fostă colegă și le păstrează, fiindcă...” Și nu și-a mai amintit cum i le ceruse Mauri și cât de fericită le pusese acolo. Dar își aducea perfect aminte fiecare gest și fiecare privire cu sau fără cuvânt, a lui Radu Brancea. Răsoaia, din când în când, absent, câte o carte de pe birou.

— Te interesează pictura ?

— Da și nu.

— Văd că te atrage istoria artelor plastice din Italia. Sculptura, poate ?

— Nici sculptura.

Și a tăcut. Mai toate tăcerile lui o înfricoșau. Dece ? Și dece, oare, când se plimbau, atunci, în cel dintâi amurg, dintr'o astfel de tăcere și-a încetinit mersul și a spus :

— Dacă, neștiind cum te chiamă, te-ași fi văzut vreodată și te-ași fi chemat : „Năluică”, mi-ai fi răspuns...

— Poate, a șoptit ea și a pornit mai departe. Pe urmă, i-a povestit cum își omoară trandafirii galbeni „ca pe trădători. Ii împușcă. Știi, cu jucăria ascunsă după cărțile de pe birou...”

— În cutia pe care mi-ai arătat-o adineauri ?

— Da.

Nu s'a inspăimântat. („Probabil, își inchipuie că mint”)
— Cei care știu asta, mă cred nebună, doctore. D-ta mă crezi mincinoasă...

— ...

— Ii prefer pe cei cu „nebună”. Te superi ?

Înțelegea, Radu Brancea, însfârșit, rostul ciudatei grădini și parcă, în el, rostul atâtor gânduri și fapte, încât revăzu cu fior, scrisoarea lui Simion : „...închipuiește-ți, Radule : s'a aruncat în apă. Dece ?

— „Dece”, murmură și apoi întrebătoare, atingându-i o mână :

— Dece faci asta ?

— Ea nu l-a mai privit.

— Mi-s dragi, trandafirii galbeni, Ii socotesc, doctore, cele mai frumoase flori. Adevărat, cele mai frumoase...

...Simion Simion înălța umerii și se duse lângă ea. O mare tristețe măvălea din incremenirea de afară. Vulețul apei amuțise. Scrise pe geamul aburit : „năluică” și îi veni să plângă. Iernile... Iernile... Maura descoperise, printre notițele ei, niște versuri, traduse din limba japoneză. I le scrisese un student, la bibliotecă. I le-a citit pe românește :

„Mă obișnuisem să privesc bătrânil trunchi al pomului, uscat.

Și — acum, atâtea flori...

Știi ? Ciresii noștri nu înfloresc pe culmi de cer. Ci pe pământ, aici...”

— Am să ptez versurile astea, să vezi...

...Intr'o zi va fi iarăși primăvară și în mersul apei

va șuiera iarăși cântecul acela veșnic... Ii veni să plângă.

— Ai spus ceva, tată ?

— Nu.

— Mi s'a părut...

Și gândi : „Jasă, o să treacă și asta”.

Peste câteva clipe, Simion Simion simți iar un fior dealungul spatelui cum simțise atunci când poruncise Nataliei să aibe grije de foc.

— Ași bea ceaiul, spuse. Unde o fi Radu ?

— Să-l chem ?, se învioră Truda și porni către ușe.

— Să nu te duci !, răeni. Să nu te duci după el.

Treaba asta e pentru Natalia, nu pentru tine !

— Cum ?! Nu-l pot chema eu, în locul Nanei ? Pentruce ?!

— Pentru că nu... nu știu. Nu face. Nu vreau să-l chemi tu, asta-i.

Truda își mușcă buzele :

— Cu alte cuvinte, îmi interzici o neînsemnată atenție față de prietenul nostru...

— Nu-ți întrezic, dar țin să observi că...

Se întoarse cu spatele și privi în sus, nepăsătoare :

— Mă faci să răd, zău, tată, Nu te aranjează pe tine pozele astea de ofensat părinte politicos. De altfel, discutăm degeaba. Doctorul va veni și nechemat, fiindcă știe la ce oră obișnuim să luăm ceaiul.

Sadu Brancea tocmai deschidea ușa. Truda zâmbi.

— A și venit. Iată-l.

— Uite-mă-s, da. Ce s'a întâmplat ?

— S'a întâmplat că...

(Se așeză lângă birou și începu să-și plimbe degetele pe cărțile albastre. Simion Simion o privi speriat, căci o bănuia în stare să povestească ultima lor încercare de repeli, Truda furise peste umăr o privire plină de înțelesuri, către ochii aceia prea deschiși, continuându-și răutociosul zâmbet).

— ...tata, mă trimitea, chiar în momentul în care ai intrat, să te chem la ceai, de parcă Natalia ar fi avut altceva de făcut sau... Deci, am spus : „Iată-l”, fiindcă despre d-ta era vorba.

Simion Simion răsuflă ușurat și puțin stingherit de felul în care Truda răsturnase narațiunea faptelor. Parcă-parcă tot mai bine i-ar fi fost dacă nu zicea într'altfel de cum s'au petrecut, ori dacă nu zicea nimic. Oarecum atent la mișcările amândorora, doctorul se uită întrebător la ei, care, incurcat, vorbi tare :

— Ce mai faci, Răducule ?

— „Bine merci”, îi răspunse, pe același ton, ridicol.

Și tu ce mai faci ?

— Așa și așa... Mi-e cam frig.

— Da' cu fumatul cum o duci ? Fumezi mereu ?

— Nu, dragă...

Truda se ridică :

— Nu trebuie să-l minti, tată. Nu sunt nici zece minute, decât fumai la gura sobei. Ai uitat ?

— E-e-e-e ! Ai început să mă cicălești și nu-mi place !

— Hm... Cicălesc, nu cicălesc, e vorba că ți-a recomandat să nu mai fumezi și fumezi. Atâta tot.

Doctorului îi veni să rădă. Se lăsa, moale, într'un fotoliu din care, dacă ar fi vrut, ar fi putut privi pe fereastră.

— Cine v'ar auzi, ar jura că vă certați...

Își împreună mâinile peste genunchi, apoi își cuprinse cu ele genunchii, încovoindu-se. Prea multă liniște și singurătate... Și odihna, în felul ăsta, e bună, o zi, două sau șapte... însă pe urmă prinde a-ți vântura prea mult gândul și gândul obosește... și deodată, nu-ți dai seama cum, te pomenești nemaigândind nimic. Și e bine, dar e și rău, când, în definitiv, ai vrea să te mai gândești și nu poți, ori ți-e lene. Da, lene. Staj, ca o piscică, în vecinătatea focului și te ghemuiești, fără să-ți fie frig... Să citești, până adormi, așa ca odinioară. Sigur. Intinzi mâna pe măsuta de noapte, constăți că ai uitat cartea pe marginea ferestrei, unde ai citit ultima oară și ți se par trei sute de metri, cei patru-cinci pași dintre pat și fereastră și renunți. Nu-i nimic. Mai bine, să dormi... Dece ți-e ciudă că nu se aude nici-un zgomot jos, în sufragerie și că nu trece nimeni prin curte, deși te-ai destepat de un ceas (poate să fi trecut și mai mult)... Ceasul a stat, pentru că nu l-ai învățat nici așezară. Neînvățat a rămas și ieri seară și alaltăieri... Nu poți afla cât va să mai treacă, până ce ai s'o revezi pe Truda... Ce o să mai spună, astăzi, Truda ? Truda... Cum o să te privească, astăzi, Truda ?

— Ce o să-și mai amintească, astăzi, Truda ? Truda e întotdeauna același, întotdeauna alta, întotdeauna ea, năluca din cel dintâi amurg... Năluca...

— Ce mai e cu plecarea mea de aici, Simioane ? Sunt șase luni, decând vă plictisesc...

„Ce repede au trecut... șase luni... Din toți anii mei, nici-unul, parcă, n'a avut o jumătate mai fericită”, gândi, jucându-și degetele pe cărți, Truda).

— Nu ajunge ?

— Sinceritatea mea ?! M'ași putea plictisi, lângă Simion, în casa lui ?

— Așa dar, sunt șase luni decând te plictisești, doctore.

— Eu ?!

— D-ta. E mișcătoare sinceritatea d-tale...

— Sinceritatea mea ?! M'ași putea plictisi, lângă Simion, în casa lui ?

— Eu, cel mai bun prieten și cel mai vechi, și cel mai drag, poate ?

Simion Simion îi sublinie incertitudinea, printr'o complexă muțenie de glas și de privire și de gest.

— Dece vorbești așa ?, continuă doctorul. Eu mă simt atât de bine...

„(Iar eu nu exist nicăieri”, înțelese, pentru ea, Truda).

— Fii pe pace, Răducule, interveni, mărînimos și solemn, Simion Simion. Rămâi cât vrei. Nu te gonește nimeni... Rămâi cât vrei.

— ...și cât poți, doctore. Decând ești aici, parcă și eu și tata, începem să trăim ceva nou... Să uităm... Să uităm, — nu știu ce, anume, — dar să uităm, să fim triști, să nu știm ce să gătesc mâine, să tăcem, să tăcem... Dece te uiți la mine ?

Pe Radu Brancea îl uimi întrebarea, pentru că nu se uitase deloc la ea, decând se așezase pe locul ăsta. Văzuse, mereu, numai fereastra.

— Ți s'a părut, mititicu. Nu m'am uitat și nu mă uit nici acum la d-ta...

— Se poate să mi se fi părut. E același lucru.

Natalia intră, împingând măsuta cu samovarul, din sufragerie.

— V'am adus aici, domnu' mare, că dincolo nu s'a incins soba nici de două parăse... se scuză. Aduse, pe urmă, și o tavă mare, cu trei pahare în suporturi de argint, felii de cozonac, o lămâie, zaharniță, câteva nucii sparte și o sticlucă cu rom, în suport de argint și ea, ca paharele. Nici la Radu, nici la Truda nu se uită. Pe Truda o încântă zornăitorul neastâmpăr al doicei și făcându-i loc să așeze măsuta și să înceapă a prepara ceaurile, se apropie de Radu Brancea care, în adevăr, n'o privea.

— Doctore ?

— Mititicu ?

— Pot să te întreb ceva ?

— Desigur.

— Și-mi răspunzi ?

— Îți răspund.

— M'ai privit sau nu, adineauri ?

— Nu, răspunse aspru.

— Dece ?

— Pentru că...

— Nu răspunde, pentru că nu știi pentru ce nu m'ai privit. Am înțeles. Pentru ce nu te uiți niciodată în ochii mei ? Ți-le frică ?

Răse :

— Frică ?! Nu mă tem de nimic, mai ales de niște ochi de față, frumoși.

— Atunci, uită-te în ochii mei, doctore. Frumoși nu sunt...

— Dece să mă uit în ochii d-tale ?

— Pentru că nu ți-e frică de ei. Și-apoi, uitându-te, ai putea citi...

— Ce ?

— Multe... Gândurile mele, de pildă.

— Gândurile ți le cunosc.

— Hm... nu prea. (Ii căută ochii). Mai stă acolo, alături de privire, dragostea sau ura mea...

— Dragostea d-tale ?

— Da.

— Nu există. Nici ură nu știu...

— Crezi ?!

Și un fulger mic trecu prin liniștea ochilor Trudei. Când să-i răspundă, Natalia veni către el, cu un pahar de ceai :

— N'am uitat să pun mult zahăr și tot atât rom, cum știu că obișnuieți, domnule doctor.

— Mulțumesc, Natalia.

Truda își luă singură paharul de pe masă :

— Doctore, d-ta observi că tata arată din ce în ce mai bine ?

— Spune-i că și tu... că și tu ești mai veselă ca înainte, mormăi Simion.

— Ca înainte de ce, tată ?

— ...de sosirea lui.

Truda scutură capul și închise ochii pe jumătate :

— Cred că te înșeli. D-ta ce crezi, doctore ?

— Eu?... Eu..., eu nu știu cum erai înainte...

— Ingrozitoare. Să-ți dau cozonac ? Nucii ? Să-ți fac o tartină ?

— Dacă vrei...

— Fă-mi și mie...

— Lăsați, domnu' mare, vă servesc eu..., se repezi Natalia, cu bunăvoință grea de răutate.

— Eram, cum spun, îngrozitoare, doctore. Provizorie. Nostalgică. Veselă, cum zice tata, eram și pe atunci dar se vede că nu-l preocupasem atât, pe atunci și nu mă lua în seamă... Oricum, veselia mea de atunci, era stridentă, artificială...

Tăcu. Își aminti cum îl îndemna pe Simion Simion să mănânce, dacă nu-i era foame, cum îi făcea tartine, cum se străduia să pară că nu se gândește altunde... Își amintea... Ea nu, Truda nu-și amintea nimic. El, Simion Simion, el retrăia toate astea, privind-o abătut și neobservat, așa cum îl priveau pe el, dintre brațele aramii ale lămpii din tavan, câteva fire de țesătură de pânjen scăpate prin minune, din furia periei cu coadă lungă, dibaci mânăuită de Natalia. Pe Radu Brancea îl supăra tăcerea, ca un bâzâit de muscă. Se uită la dreapta, la stânga și îndărăt, căutând parcă de unde se aude.

— Dragii mei, spuse, am visat astăzi noapte, că pluteam pe o apă mare și totuși stăteam pe mal. Și eu, cel de pe mal, vroiam să-mi dau mie, cel de pe apă, o floare pe care o țineam în mâna stângă...

— Ce fel de floare ?, întrebă Truda.

— Dece întrebzi ?, o întrebă Simion Simion, pregătindu-se să muște din tartina oferită, pe muțeste și cam în silă.

— Pentru că s'ar putea să fi fost unul din trandafirii mei galbeni.

Așa e, doctore ?

— Nu..., adică, ba da... Nu mai știu. Se poate.

— Pe urmă ce a mai fost ?, îl îndemnă la povestit, oferindu-i tartina pe o farfurioară de cristal și supra-veghind printre gene încruntătura Nataliei.

— Pe urmă... pe urmă am pierdut floarea și am început să plâng, în vreme ce, văzându-mă plângând, eu, celălalt, râdeam.

— Nu mă pricep în tălmăcirea visurilor, doctore. Dar știu precis că floarea pierdută fusese unul din trandafirii mei galbeni și mai știu încă, — și nu de acum, ci mai demult, — că în ființa d-tale viețuiesc doi oameni :

unul, sensibil, prietenos, normal, cum ai spune d-ta și altul, nepăsător, crud, anormal, cum ai spune d-ta.

— Nu poți cunoaște pe cineva după visele pe care le are...

— Așa crezi, doctore ? Foarte rău. Visul e marea și perfectă realitate.

Simion Simion se strămbă :

— De unde ai mai scos-o și pe asta ? Și realitatea ce-o fi, după tine ?

— Un coșmar, tată.

Radu Brancea ridică, însfârșit, ochii spre Truda. Ea se uita în gol, parcă prin lacrimi. Deodată, Simion Simion trânti paharul gol pe tavă (mai-mai să spargă pașghita de cristal a broderiilor ce-o înflorea) :

— Strănaică băntură, ceaiul ăsta, fraților ! Am început să mă mai încălzesc. Mai fă-mi unul, doică ! Tot așa fierbinte. Ei, dacă n'ați fi aici, ași fuma și eu o țigare și m'ași simți tare fericit...

Natalia încrêți buzele, poate fiindcă tăia tămăie, căci, dacă făcea un ceai, punea întâi, pe fundul paharului, zahărul și lămâia, — cum o învățase Draga... Dar n'o văzu nici doctorul, nici Truda, nici Simion Simion și, de aceia, când ridică tava, ca să ducă ceaiul, răsturnă zaharnița și o sparse.

— Bine că n'a fost solniță, bombăni, că nu mai scăpam de gălceavă... Țertați, m'am zăpăcit, ca o toantă... Ce mi-o fi, sfințe ? Bătu-m'ar...

Și se închină, rar, de trei ori.

Acel amurg de zi de toamnă și monologul lui Simion îl năuciseră. La tot ce-i spusese, doctorul răspunsese în monosilabe nerostite, amestind și simțind nevoia de a izbucni în plâns tumultos, de copil nedreptățit. Mai mult ca oricând, o mână prietenoasă pe umăr și un surâs mângăios, ar fi făcut minuni în gândurile-i lovite, — pentru că unele clipe de complexă dezorientare, sufletul și trupul se îngemănează, ca pământul cu cerul, în largul mării frământate de furtună. Simion Simion scoase batista, o despătură și secă o lacrimă prelinsă până aproape de barbă. Împătură batista, o puse în buzunar și se ridică. Se ridică și Radu Brancea. Ii urmă până la ușe. După ce nu-l mai auzi îndepărtându-se, închise ușa.

(Urmare în pag. 6-a)

S A N C T Ū A R

DE EMIL BOTTA

Desleagă noaptea
că-i spre asfințit
și întunec sfânt nu se mai face
în vechiul port.
Și norul fugace
așteaptă semn. Pânzele s'ntinse.
Doamne fă semnul: desleagă noaptea.
Și tu iubito dușă de ingeri,
oh, chip al iubitei cum sāngeri,
vezi norul de aur, galera de aur
cu care Dragostea și Durerea pleca-vor
spre adevăruri, în rai.
Voi fi singur purtând
în dreptul inimei floarea,
o frunte de mort,
nebul și romantic voi fi,
închinat unei religii înalte,
nebul, romantic și singur voi fi
în vechiul port,
purtând straietele unor vremuri alte.
Ci desleagă noaptea, Doamne.

*

Ești al nopții miez putred,
Lună verzue!
Oh, mă robește ca o Circe tăcere
neînțeleasă, ce sue și sue,
cu demoniile-i întunecate
nenorocindu-mă.
Totul în juru-mi
A NU FI ștopeneste.
Fluturare de aur
pe ochi mi se așează.
Oh, asemenea glorie
ingerii nu visează,
asemenea aripi
n'au fulgerele Lui
ce răsar din neguri,
din nouri sălhu,
cât ai clipi.
Totul în juru-mi
soptește A NU FI

*

Necunoscută clipă ce treci
prin valea delicatului Prier,
ingerilor nu ești necunoscută;
se vorbește de tine în cer!
O, ești tu, preacurata, clipa aceea
care-mi sticlă ca o stea orbitoare.
Dece, când sufletul meu te-a cuprins,
O, dece te-ai stins
tu clipa aceea?
Dar Ingerul care veghea
sub al nopților sublim policandru,
acel copilandru ce ne urma
în peregrinările noastre,
Tu, clipa aceea!, striga,
Tu, clipa aceea!, striga către astre.
Și mereu te chiamă, să știi,
ale copilandrilor-ingeri trompete argintii.

*

Printre mormintele pierdutelor stele
trec durerile mele.
Cerul frumos e un sanctuar
prin care trec dureri cu pasul rar.

Cată'n sus la cer, spre lună crești,
părul de aur să nu-l despletiești.
Tăcere, Tăcere! Să nu se audă
clopote'n slăvi pentru Moartea crudă.

O, Spirit sălbatec! De câte ori,
înfășurat în fulgere și nori,
ai trecut peste moarte și ere!
Spirit sălbatec, durere!

*

Carte Vie Domnul mi-a dat,
cu inscripții strălucitoare
în cerul de ingeri sculptat.
Și la magica filă a șaptea
acolo e noaptea
cea plină de cântece.
Oh, rătăcesc prin meandrele acestui în folio
cu Ingerul ce mă proteje.
Inclinându-se peste umărul meu,
el se afundă în adâncimile Cărții,
cu Teoria copleșindu-mă
despre natura lucrurilor...
Nu Ingere, nu,
lasă-mă să citesc singur
magica filă a șaptea:
acolo e noaptea
cea plină de cântece.

*

Noaptea, nostalgia, refugiile mele!
Ah, dece nu's Faust cu ochi de uliu,
o voluptate cu ochi de uliu,
dece nu sunt?

Ardeau în ceruri
ale Uraniei focuri doar de mine știute:
ingerii mei, păcatele mele.
Ah, cunosc, recunosc printre stele,
nostalgia și noaptea, refugii plăcute!
Demon purtând a prădăciunii hermină
îmi aduce în dar
o cumplită lumină:
ingerii mei, păcatele mele,
arzând în ceruri.
Moarte dă-mi giulgiul să nu mai văd,
sub luna coarnă,
ingerii și flacăra suind.
Și din cel greu pământ
asupra-mi răstoarnă,
să nu mai aud ingerii, cetașii, murind.

*

Nu sunt pe placul inimei mele
domnișoarele roze,
ce mi-au sfâșiat obrazii
cu sărutările lor,
în TAVERNA CELOR DOUA ROZE.
M'au semuit poate cu eroul faimos,
cu aventurile, cu balvernele, cu palavrele sale;
deși n'am strai de fir și purecii m'au ros,
deși n'am la pantofi aurii pafiale,
O, deși beau cel mai prost vin,
domnișoarele roze,
în TAVERNA CELOR DOUA ROZE,
datu-mi-au chin peste chin.

*

Murmurau a dragoste crengile
când în brațe te-am luat pădure toropită.
La elysea noastră nuntă
veni vulpea bearcă și căprița ciuntă.
Pocalul din care m'am cinstit
purta un rubin otrăvit.
Ah, bine-i să mori
prins în al miresei văl de plânsori!
Ah, bine-i să mori prea timpuriu
în dulce plasă,
în pădurea deasă,

Acum te fluer Amintire,
câine-camarade cu care-mi duc traiul
într'o dulce unire.
Să lăsăm pustiuul domnișoarele roze
în TAVERNA CELOR DOUA ROZE.

*

Să fiu amurgul așii vrea,
să aștept sfâșiat la ferestre,
dragostea mea.

Să-ți aprind obrazii cu nebuna-mi pară
și să plec apoi,
când se face seară.

Primește câmpia: e un dar ce-ți fac,
muntele'n omagiu
și codrii ce tac.

Ci vino. Să mergem. Ne-așteaptă
mulțime de regi în genunchi
și florile toate să trecem așteaptă.

*

Printre umbre
în odaia străveche.

Fetișcana începe să danseze
și eu ca un Irod stau sāngeros,
totul măsurând,
alintând gânduri de răzbunare și ură
contra nebunei mele tinereți.
Destul, destul! Jocul acesta ce-mi fu drag
il știu;
și mâna ce palpită
culegând lacrimioarele unei primăveri închipuite
și dimineața care intra ca un sicriu
aceeaș de totdeauna dimineața-anemonă.
Oh, atunci întunecul mă acopetă
și noaptea primordială din care se nascură
miriadele.
Și acelaș dans, aceeaș fetișcană,
aceaaș dimineața-anemonă și cuvintele mele
ce se repetau, aceeași: Destul, destul!

deajuns ar fi fost fi
să arăt nătângilor minunea.
In cer Ingerul asculta
ghiersul de aur
și diavoli, ce cumiști ascultau
în iad!
O sau I!
Cântă o privighetoare'n brad.

*

Lacrima, soarele-i sus,
vino să fugim spre Apus,
spre Apus lacul de vis,
la unda ce-i pierdu pe Narcis!
Astfel vorbeam rupându-mi pieptul
de dragul unei Lacrime ce tăcea;
O, de cristal era privirea
ce ca tăișul cădea.
Lacrima, Lacrima, să fugim!
O, mă sbăteam ca un mim,
de dragul ei mă frângeam,
de dragul unei Lacrime ce tăcea,
mă schimonoseam.
Ingeri săriți-i în ajutor
celui gătit de omor!
Lacrima, soarele-i sus!
Anatemele mele nu-s
decât flori
și rugile mele
sunt stele.
Lacrima, Lacrima, să fugim!
O, mă sbăteam ca un mim...
Dăruiește-mi fulgerul să omor,
Ingere surzător.

*

La vale, la vale curg dealurile,
pădurile răpite de vânt,
desrădăcinate, asemenea norilor,
trec prin aerul sfânt.

Ingerii triumfători aud în cer
un susur ferice;
isvorul, ce prin hume se chinuia,
nu mai e aice.

Dar firea din vecii se cutremură
când miratele stele-și trimeb
una alteia, un ecou ee sosi din Nimica;
ale cerului turnuri se cutremură.
O, de-ași avea puterea
să sting torța ce-i însăși frica!
E un ecou, să le spun, un ecou sosit din Nimica.
O, de-ași avea puterea...

*

Impotriva nopților clare
te ridică, cerule tribun.
O, nopțile nimănu
ard în ceruri, vă spun.

Pădurile toamna-și aruncă
masca de aur. E o sfidare.
Naiada, satirul, elanii,
odată cu apa, cu anii,
odată cu toate, s'au dus.

O, departe de mine
demon al lucrurilor străpunse de toamnă;
de-ai fi oricine, de bine, de rău, oricine,
departe de mine.

Ascultă cum sună! E augusta, e ora!
Impotriva nopților, a tuturor,
ridică-te Cerule Doamne, Puternice!
Dar te ferește de vraja
fântânilor cu ape nemernice.

*

Noapte. După călătoria
pe apa durerii.
Cineva ne ochia din penumbră. Cine?
E Anghel, ai spus, Anghel.
Și am înțeles Inger
și așa era:
Inger ne pândea.
O, cum îi străluceau în penumbră mâinile!
E un alchimist, desigur,
un doct, un Prospero, un prinț al înșelăciunii,
fiindcă văd, la flacăra lunii,
arborii prefăcuți în oseminte de aur.
Și tu ești o mierlă,
o pasărică hohotitoare
ce saltă pe ramuri,
laconic grăindu-mi,
într'un grai muzical.
Mi-e rușine de tonul meu gros,
bisericesc; doar amvonul și tămăia lipsesc.
Oh, Vis, comedie a somnului,
lasă-mă, Vis, în plata Domnului.

ULTIMA CALATORIE

(Urmare din pag. 4-a)

Se uită la fereastră. Merse într-acolo. Vru să spună ceva dar băgă de seamă că e singur. Se întoarse. Deschise ușa dinspre sufragerie:

— Natalia!
Nimic. Deschise altă ușă:
— Natalia!
Strigă mai tare:
— Natalia, Na-ta-li-a-a-a...
— Sunt aici, domnule doctor. Ce doriți?
— Chiam-o pe duduia. Spune-i că trebuie s'o văd neapărat. Am să-i vorbesc. Se aude?
— Cum nu, doar n'am surzit...
— Să vie acum, repede.
— Bine, bine, mă duc...
Trânti ușa. Reveni. Incepu să se plimbe cu pașii inegali, precipitați.

Ultimele două luni, Truda nu se mai arătase decât în timpul meselor. Tăcută, gravă, palidă. Absentă. Nu-i adresa nici-un cuvânt. Nu-l privea deloc. O singură dată, îi spuse, trecând pe lângă el, înspre terasă:
— Doctore, mi-a căzut în mâini, cândva, a carte plicticoasă, un volum de Sabatier, faimosul talmăcitor de monete. N'aveam altceva mai bun de făcut. Am răsfoit-o. Înaintea fiecărei descrierii a unei anumite categorii de monete, se aflau două trei pagini și chiar mai multe, conținând biografia împăratului sau a împărătesei sub a cărei domnie fusese bătută. Mi-a reținut atenția o pagină dintr-o astfel de biografie. Scrisa pe acea pagină, titlul: SEVERINA. Textul se rezuma într-un singur rând, ca un vers: „Sévérine était la femme d'Aurélien. C'est tout ce qu'en sait d'elle". M'a impresionat...

Ar fi vrut, adeseori, s'o întrebe ce face toată vremea la ce se gândește, poartă scrisori, poate citește, poate se plimbă... Dar și-a zis că e mai bine să aștepte. Și a tot așteptat. A mai vrut să-i ceară doicii câteva lamuriri dar n'a fost chip. Bostumflată și din ce în ce mai puțin vorbăreată, doica nu-i dădea prilejul nici-unei convorbiri ferite de auzul dușmănos al lui Simion Simion. Să plece, s'a gândit nu numai odată. Pentru ce n'a plecat? Iată, se întreabă acum, când nu mai are nici-un rost să se întrebe. Se opri în dreptul ferestrei. O deschise. Murmurul apei năvăli, serpuia...

— Mi-a spus Nana că vrei să mă vezi...
Tresări. Se întoarse. Rochia-i neagră (o recunoștea, uite: cea din întâiul amurg...), o făcea mai palidă, încă mai gânditoare, mai chinată. Zâmbi, anevoie:
— Da. Fiindcă te arăți foarte rar și puțin și...

— Il intreruse, brutal:
— Așa cred eu de euviință și d-ta n'ai nici-un drept să te amesteci.

Incurcat, îi aduse un scaun:
— Șezi, mititicco...
— Multumesc, rosti, aspru. Deocamdată, prefer să stau în picioare. Nu așteptam să mă inviți, ca să iau loc. Și apoi, evită să mă numești „mititicco". Imi displace.
— Nu mi-ai vorbit niciodată pe tonul ăsta... Nu te recunosc... Nu...
— Iși trecu o mână peste frunte. Iși imblânzi vocea:
— Iar-lă-mă, doctore. Sunt foarte, foarte posacă pe ziua de astăzi. Nu știu ce am. Pă-te că nu bați de seamă. (Se rezemase de scaun. Il privi):
— Aveai să-mi spui ceva?
— Da... Vroiam...
— Te ascult.

Radu Brancea își simți ochii înlăcrimați și sub umăr ghici o alunecare ușoară.
— N'am să fac nici-o introducere. Mi-e teamă să nu te obosesc. Văd că...
— Perfect. Spune, fără introducere.

I se păru că dacă închide ochii, are să-i fie mai lesne... Desigur, nu și-ar fi putut închipi nicicând pe cineva aruncându-se într-o prăpastie sau în calea unui tren, cu ochii deschiși.
Zborul alături al gândului — deși numai de-o clipită — îl odihni. Rămase cu pleoapele coborâte.
— Am aflat, adineauri, Truda, că mă iubești. (Glasul tremurase puțin).
— Cum? Nu știai?!
Deschise ochii, pentru a o zări neclintită, necuviincioasă de senină.
— Știam... Bineînțeles că știam... dar n'am bănuț... n'am îndrăznit să știu în felul ăsta mă iubești...
— Credeai, poate, că-ți dăruiesc o dragoste filială sau că mi-ești drag, nici mai mult nici mai puțin decât un frate? (Nuanța de ironie îl supără). Dar bine, doctore, știm și prea știm, doar că nu mi-ești tată, așa cum eu nu-ți sunt soră. Nu?

Se răsuți înspre fereastră. Se găsea ridicol. Cine s'ar fi așteptat la un astfel de răspuns? Cine ar fi crezut?...
— Și, vorbi totuși, pot afla pentru ce anume te-ai îndrăgostit de mine?

— Mă faci să răd și un hohot de răs ar fi prea de tot deplasat, în momentul de față, doctore. Un om inteligent și sobru, ca d-ta, se transformă într-un simplu individ penibil de caraghios, dacă întreabă pe femeia care-l iubește, pentru ce anume îl iubește... Eu îți răspund, încă de iubesc, anume pentru că te iubesc. Iată. Se întoarse și se apropie de ea, în pripă.
— E nemaiauzit... e absurd... e ridicol să iubești un om ca mine...
Truda se așeză:
— Ce fel de om ești d-ta, dar?
— „Ce fel de om", „Ce fel de om"... N'ai decât să mă privești.

— Nu te privești?!
— Ascultă-mă...
— Ascult.
— „și încearcă să mă înțelegi.
— Încearcă și să te înțelegi, doctore. Nu vezi?
Radu Brancea închise iar ochii:
— Nu mai sunt tânăr.
— Te-am întrebat eu vreodată câți ani ai?
— Sunt sărac.
— Te-am rugat eu, vreodată, să-mi cumperi ceva din banii d-tale?
— Sunt... sunt bolnav.
— Ai să te vindeci. A trecut anul, decând ești prizonierul meu și al tatei, numai în acest scop.
— Nu mai cred în nimeni și în nimic. Nu mai pot a-vea ceiașe se numește „viiitor".
— Mi-e drag trecutul d-tale.
— Nu mai am nici-o dorință... Nimic. Pricepi? Trăiește așa...
— Mi-e dragă viața d-tale.
Repliește cădeau repede, nestăvilit. S'ar fi zis: pietre mici și mai mari, ce se prăvălesc dintr'un înalt de munte.

— Iar d-ta...
— Eu?
— D-ta ești foarte tânăr.
— Adevărat. Implinesc, luna viitoare, numai douăzeci de ani.
— Ești frumoasă, instruită...

— Hm... e meritul strămoșilor și al profesorilor mei,
— Ai călătorit mult. Ai cunoscut mulți oameni... (Deschise ochii.) N'ai întâlnit până acum nici-un bărbat demn de dragostea d-tale?

— Ba da...
— Nu l-ai iubit?
— Ba da... (Păru iarăși îngândurată, ca mai înainte. Însă făcerea-i de foarte scurtă durată nu însemna decât că a ajuns, mai clar ca până atunci, șipotul apei)... Dar nu cum te iubesc pe d-ta. Parcă tot ce a fost până acum, n'ar fi existat... (Se ridică). Pentru ce-mi vorbești părintești și didactic, doctore? Dai impresia că te străduiești să respingi, cu menajamente, o propunere de căsătorie. Oare „bine-volitorii" care ți-a spus că te iubesc, ți-a și cerut mâna pentru mine? (Răse). Fii liniștit. Nu m'am gândit niciodată să-ți trimit „pețitorii"...

— Iși pierdu cumpătul. Se răsti:
— E de inebunit. Pur și simplu: de inebunit. Unde vrei să ajungi?
— Nicăieri, doctore. Pare-mi-se, nici n'am plecat încă de aici, unde mă simt bine fiindcă se chiamă că sunt acasă. De obicei, mîntea aceasta „de mai pe urmă", sau mai bine zis „impăcarea cu soarta", vine mai târziu, la bătrânețe ori pe aproape... Am rămas precoce, nu găsești?

— Nu face jocuri de cuvinte și glume și ironii. Ești deplasat.

(„Se răstește, ca tata", gândi, puțin dezamăgită).
— „Să fim serioși.
— Am fost întotdeauna serioasă, doctore. Aparențele înșală, nu știi?

— Șopti:
— Nu trebuie să mă iubești și trebuie să ne despărțim unul de altul...
Truda surse:

— „Trebue", „trebue" și iar „trebue"... Impotriva vrei-ri mele te iubesc și trebuie să mă crezi iar în ceiașe privește o despărțire, nu văd cum am putea să...
— Revăzu, dintr'odată, scrisorile dela Draga. Draga... Se duse mai aproape de Truda:

— Dacă nu mă înșei, acum câțiva timp, Simion ți-a propus o călătorie în Franța,
— Da. Și?
— Ai prieteni acolo.
— Da.
— Pleacă.
Se gândi puțin:

— Mie nu-mi suferă reintâlnirea cu prietenii abandonată.
— Mărită-te cu Pavel Dobrian, tânărul acela care te iubește și te cere mereu în căsătorie.
— N'ar fi o soluție. Ași continua să te iubesc pe d-ta. Bătrânul care nu mă iubește și care nu-mi solicită mâna...
— Caută, atunci... altceva.
— Ce?

— Gândește-te la un drum... la o călătorie spre undeva departe, unde să nu mai fi fost, unde să uiți, unde să mă uiți... Sau, dă-mi voie mie să plec.
— O, nu. Asta, nu. Ai încă mare nevoie de aer și de odihnă. Ți-am spus, mi-e dragă viața d-tale.

— Trebuie. M'auzi, Truda? Trebuie să găsești un mijloc de a ne despărți, fiindcă...
Truda se clătina. Măinile-i se căutară una pe alta, palide și tremurătoare. Vru să clipească dar pleoapele uscate îndurerară ochii și se ridicară în grabă, singure, brusc, înainte de a fi ajuns măcar jumătatea ochilor. Uscate, și buzele, Reci. Se miră că nu mai aude zvârcolirea tâmplilor, obosită, înghețată, foșnind ca o apă...
— Al dreptate, rosti, metalic. M'am hotărât. Plec.
— Știam că ai să înțelegi, Truda. Nici nu se putea...
Știam...
Radu Brancea respiră adânc amurgul revărsat peste marginea ferestrei.

— Știam... Înceotr ai să te duci?
— Prea bine, vezi, nu știu încă... Voiu începe o călătorie, pentru care mă pregătesc demult... demult.
Se transformase vocea Trudei. Murise cântecul. Nu se mai uită la ea.
— Da?
— Da...
Pentru ce ridică o mână și-și privi, stupid, unghiile, degetele și palma, nu descoperi. Privirea-i vagabondă, pe urmă, dela un scaun la altul, dela birou la o ușă, la cealaltă ușă, de acolo, la fereastră, dela fereastră la Truda și apoi cuprinsese cu dedesubtul pleoapelor neliniștite, camera întreagă și i se păru că zborul vederii lui întinse, dela un lucru, la celălalt, o rază foarte subțire, un fir mătăsoș și aproape străveziu. Deaceia, totul avea să se petreacă într-o enormă țesătură de păntăjen, pălpăietoare, nevăzută...
— Așa dar... erași hotărâtă pentru această călătorie, dinainte să-ți fi spus eu că...
— Da și tu. Era ca și cum aurita corabie ar fi fost gata, încălecată și trasă la mal — dar marea, fiind prea liniștită, nu mă îndemna să pornesc la drum... (Se inclina puțin. Se îndreptă:) Voiu pleca, doctore, cât mai repede eu pot, să nu cumva să mă răzgândesc. Mi s'a mai întâmplat și...

Să nu se mai întâmple. Ne putem chiar lua bunul rămas...
— Așa de curând?!

Nu răspunde. Merse la birou, dădu cărțile într-o parte și luă cutia în care Draga își păstra, odinioară, scrisorile care nu erau ale ei...
— Ce faci?, se interesă, urmărindu-i gsurile.
— Nimic important. Iau revolverul. Dece te sperii? Au înflorit mai toți trandafirii... Mă despart și de el, doar. Nu?

— Așa de curând?!

— Așa de curând?!

— Așa de curând?!

— Așa de curând?!

— Uitasem...
— Eu nu pot uita nimic, doctore. Țin minte chiar ce știu sigur că nu mi s'a întâmplat și nu știu să i se fi întâmplat cuiva. Țin minte...
— Dacă te-am mahnit, iartă-mă, Truda, Mă jerti?

— Li zâmbi:
— Nu m'ai mahnit, E numai că nu sunt sigură că am să te uit, în călătoria de acum și deaceia...

— Li prinse mâinile:
— Truda...
— Ce e, doctore?

— Mi-e frică de călătoria asta...
— Frică? D-tale ție frică? Mai acum câțiva timp, nu te inspăimânta nimic, doctore. Ții minte? N'ai vrut să te uiți în ochii mei... Cu toate că nici ei nu te inspăimântau, n'ai primit să-i privești de aproape. Suntem aproape. Privește-i acum, te rog.

Ochii Trudei radeau și plângeau. Creșteau, ca două umbre, se micșorau, stăteau pe loc, deschiși, fixi, infricosători...
— Ce vezi în ei, doctore?

— Sunt străni ochii d-tale, Truda...
— Ți se pare, pentru că stă în ei, călătoria în care mă avânt...
— Parcă plângi.

— E aceiași tianică și mare călătorie care freamătă, ca un plâns. Și ochii d-tale sunt foarte triști. Mai triști decât ai mei, cred. Și totuși, d-ta rămâi și eu plec.

— Și liberă o mână și luă cutia:
— Iți incredințez grădina și revolverul. Ucigând, în locul meu, la toamnă, îți vei aminti, poate, că mi-erai drag...

— Iși smulse cealaltă mână și alergă spre ușă.
— Stai... Intoarce-te, strigă Radu Brancea. Intoarce-te...
Se opri în prag.

— Mai vrei să-mi spui ceva?
— Desigur... (Veni lângă ea) Desigur. Renunță la plecare, te rog... Te rog, Truda. Uite, nu mă așteptam să te conving atât de ușor... să te hotărăști atât de repede... să...

Cuvântă aspru, ca la început:
— De prisos, doctore. Vreau să plec și plec. Nu dau nimănui socoteală de faptele mele. De altfel, d-ta m'ai gonit.

— Și tot eu te rog să rămâi.
— Vine târziu rugămintea asta. N'o mai aud. (Îl luă de mână și-l țări la fereastră). Privește acolo, aproape de cer, apa. Ce liniștită e! S'ar spune că sufletul mamei a dispărut...
— Nu pleca, Truda. Să plec eu, dacă... Mie imi va fi mai ușor... Nici nu știu pentru ce am venit... Iți jur, pornind încoace, nu vroiam să viu... Era împotriva mea... Era... Ce era?

Truda își rezemă capul de o margine a ferestrei și-i lăsă mâna:
— Te-a putut iubi atât...
— Cine?

— Mama. Pentru d-ta a vrut să trăiască și a murit... Doctorul se îngrozii. Câteva clipe, nu putu rosti nici un cuvânt și ce multe, ce multe, multe îi veneau în minte...
— Ești... Nu... Eu... nu... Ești nebulă, Truda? Cine-ți dă dreptul? Cum?... De unde...
— Știu eu cine mi-a spus? Pereții? Vântul? Ingerul păzitor? Am auzit șoapta asta, într-un murmur de șoapte... Am auzit-o...
— Mă sperii, Truda. Sunt...
— Păstrează-ți calmul. Să fim serioși. Demult nu mai suntem copii...
Se așeză pe fereastră. (Acolo o văzuse Radu Brancea, în cel dintâi amurg... Năucă... Năluca...).

— Drept e că mama suferea de o neurastenie care ar fi putut-o aduce să facă ceiașe a făcut. Sigur. Toată lumea pretinde că e așa. Dar atunci, pentru ce murmurul de adineauri, spunea cu totul altceva? Se mai zice pretutindeni că-i semănă mult, mamei. Și așa e. Te iubesc atât și cum te-a iubit ea, nu mai mult, și nu mai puțin, și nu mai „obijnuit".

— Doamne, șopti. Doamne... Tac, Tac și ascultă-mă și crede-mă, te conșur, crede-mă, Truda. Trebuie să mă crezi. Draga nu m'a iubit. Ne-am văzut atât de puțin... Mult, nu mi-a vorbit decât despre d-ta...
— Biată mama...
— Trebuie să mă crezi... Adu-ți aminte amurgul în care am venit aici.
— Era cel de acum un an...
— Erai senină, veselă, chiar. Pretutindeni frumusețe, ferice... în casă, afară. Dece te-ai îndrăgostit de mine?

— Inăță umerii:
— Vezi, doctore, cel ce iubește așa ca mine, nu mai are judecată, nu mai are nimic... Nu mai are decât un cântec în inimă: dragostea lui...
Inchise ochii peste ivirea lacrimilor și strânse pe inimă cutia în care Draga păstra scrisorile ce nu erau ale ei...
— Ții minte? În amurgul acela, te-am luat cu mine, în grădină.

— „tremurai, ca și cum ți-ar fi fost frig și te-am întrebat: ce ai?
— „și ți-am răspuns: nu știu, poate că mi dau seama că, de-abia încep să trăiesc... (și întoarse capul): Te iubesc, doctore. (Încearcă un pas:) Acum poveste se sfârșește. Plec.
— Ais a rămâi...
— Nu. Acuma, simt și eu că trebuie să plec.
Radu Brancea căută cuvântul care ar fi fost în stare

— Așa de curând?!

— Așa de curând?!

— Așa de curând?!

— Așa de curând?!

— Așa de curând?!

— Așa de curând?!

— Așa de curând?!

— Așa de curând?!

— Așa de curând?!

— Așa de curând?!

— Așa de curând?!

— Așa de curând?!

— Așa de curând?!

— Așa de curând?!

— Așa de curând?!

— Așa de curând?!

— Așa de curând?!

s'o țină 'n loc. Nu-l găsi. Dar spuse:
— Era vorba că-mi încredințezi revolverul. Dă-mi-l.
— Ai să-l ceri Nanei, după ce voui fi departe.
— Nu. Dă-mi-l d-ta. Acum.
— Dece? Uită că mă duc pentru cea din urmă oară în grădină?

Porni către el. Mai palidă ca niciodată. Străvezie. Năluca...
— Doctore, aveam de gând și să-ți cer ceva. Să-ți cer?

— Desigur, Truda. Orice.
Lacrimile-i se întâlniră pe gât și-și duse mâna spre ele, de parcă o sugrumau.

— Sărută-mă, doctore.
Se trezi, după ce o cuprinsese, când să-i atingă buzele, căci între umeri și sub fiecare deget, i se cubăriră fulgi subțiri, de ascuțiti și caldă toroale. Tâmpilele învârtiră un vuiet picurând, în care zvănetul îi se topi, fierbinte, ca o durere. Clipele se lărgiră în liniște și gândul trăi lin, — pământ și cer, — departe și foarte aproape, nicăieri...
— Nu, tipă. Eu... nu... nu.
Truda se desfăcu din îmbrățișare:

— Nu-i nimic, doctore. A fost un simplu capriciu la care mi-e lesne să renunț. Nu-i nimic. Dece tremuri?
— Nu știu. Poate că-mi dau seama că de abea încep să trăiesc...
Truda se pomeni recunoscându-și ochii în ciudata și noua lumină din ochii pe care îi privea. Și mâinile acelea deveniseră străvezii, obosite, ca mâinile ei. Și șipotul apei străbătui încăperea, ca o trecere de aripi uriașe.

Cobori treptele, binișor, mirându-se cum de nu cade, pentru că amortise și mergea nemaivăzând nimic, bălăuind, ca orbii...
Doctorul simți, într'un târziu, că ar vrea să-i fie cald ori frig, sete, teamă, înfășit: să i se ivească de undeva o punte între el și ceiașe se întâmplă cu el. Să se gândească. La ce? Să facă un gest. Care? Să numere, mai bine. Astfel, gândul se va înviora din ce în ce și va putea reveni la viață... La viață... Două sute nouăzeci și nouă... două sute nouăzeci și opt... două sute nouăzeci și șapte... Instrumentele... Subchirurgul... „Să nu simt nimic, domnule doctor"... Daniela Stanovici... Draga... Truda... „Să nu simt nimic, domnule doctor"... Un valuriu cald îi curgea pe lângă umeri, spre glezne, și se întorcea în creștetul capului și venea iar înălțurul ochilor... Totul era o legănare domoală, în el, împrejur... Când ajunsese la fereastră? Când?

— Ei, Răducule, i-ai spus?
— Da, Simioane.
— Ai sfătuit-o să se mărite cu Dobrian?

— Da, Sim...
— Și?, îl intreruse, flămând de răspuns.
Doctorul se sprijini de draperie:
— Preferă să plece.
— A...

Simion Simion păru izbit în frunte. Se încruntă. Iși resfiră barba.
— Deatfel, se gândea mai demult la o călătorie dar nu în Franța, cum credeai tu...
— Mie nu mi-a spus niciodată și...
— Poate, amănă din zi în zi...
— Poate. (Se lăsă pe scaunul dela birou:) Cine ar fi crezut?

— Nici eu nu-mi închipuim că s'ar putea...
Ultimele făfăiri ale amurgului se rostogoleau prin odaie, ameliator, ca niște cercuri de zgomot înăbușit. Simion Simion ar fi aprins lampa, fiindcă-i era urât.

— Știi, eu am rugat-o să rămână. I-am spus până și că eu trebuie să plec și...
— Ai făcut ce ai putut, Radule. Nu-ți găseșe nici-o vină... A plâns?
— Nu.
— La mine s'a gândit?
— Sigur...
— Mititica... (Și oftă) Ei, vrea să plece, pleacă. Nu-i așa?

— De... răspunde alandala.
Simion Simion vru să schimbe vorba dar nu putu.
— O să lipsească iar... două luni... un an... și o să se întoarcă...
Iși privi rverele hainei. Le scutură, deși nu avea ce scutura de pe ele.

— Nu-i așa?..
— ..
Căută tabacherea.
— Intotdeauna s'a întors. Am s'o aștept.
Căută iar și văzu cărțile răscolite. Le puse în ordine. Mormăi:

— Ași răsuca o țigare și nu știu unde-i afurisită ceea de tabacheră... Meru o rătăcesc. Am să mi-o leg de gât...
Doctorul se uita mereu pe fereastră.
— Dacă nu fumez acum, imi iau câmpii, zău...
Când se auzi detunătura, s'au privit speriați și nu și-au putut spune nimic. Rămaseră nemișcați, uluiți, până ce Natalia intră pe ușă, cu niște rufe în brațe. Atunci, Simion Simion se ridică și-i aținu calea:

— Doleă...
— Poftim?
— D-ta n'ai auzit... nu sunt nici zece minute... afară... Doctorul închise fereastra, ca să înăbușe murmurul apei. Natalia își îmbracă stăpânul într-o uitătură piezișe:

— Lăsați-mă să trec, domnu'mare, că s'a întunecat și tot n'am ajuns să pun perdelele în dormitor. Ce-i, dacă am auzit? Nu auzim așa în fiecare toamnă? Doai pentru ce ați făcut grădina blestemată, păcatele mele? (Și trecu înainte:) Ia, ne batem capul și gura de pomana...
Simion Simion se așeză iar. Se liniști, Radu Brancea îl privi multumit și nici el nu bănuți că, printre involburății trandafirilor, cu tâmpla însăngerată și cu mâinile țepene, Truda își începuse călătoria...

— Așa de curând?!

— Așa de curând?!

— Așa de curând?!

— Așa de curând?!

— Așa de curând?!

— Așa de curând?!

— Așa de curând?!

— Așa de curând?!

— Așa de curând?!

— Așa de curând?!

— Așa de curând?!

— Așa de curând?!

— Așa de curând?!

— Așa de curând?!

— Așa de curând?!

— Așa de curând?!

— Așa de curând?!

— Așa de curând?!

— Așa de curând?!

— Așa de curând?!

— Așa de curând?!

COCA FARAGO

„Omul” și Statul totalitar

(Urmare din pag. 1-a)

indemna pe un tânăr să caute a-și valorifica și cultiva toate aptitudinile, pentru a se afirma.

Procesul de selecționare, îndelungat, dur, cerând calități excepționale pentru ca cineva să poată „promova” meru, asigură apariția unor elite, tinere, pe care demagogia și favoritismul, hazardul și „lucrăturile” Statului liber nu le putea descoperi. De altfel, faptul că selecționarea se face prin camarazii de muncă, după o îndelungată conlucrare, deci cunoaștere reciprocă, alcătuiește nu numai o pavăză contra „favoritului” ci asigură și autoritatea conducătorului care—

vitatea dinamică, lupta contra obstacolelor care paralizază „munca”.)

Eroismul este de altfel una din cele mai categorice afirmări ale omului; mai ales cu Statul totalitar, închinându-se în fața eroului morții, consacră drept model, mai ales pentru timpul de pace, de construcție, pentru care este creat totalitarismul, eroismul conceput ca un „chin în mod voit continuat în timp”, cum observam într-o notă menită să desprindă „un alt înțeles al eroismului”. Eroul păcii, al muncii și al perseverenței, pe care îl descopere Statul totalitar este simbolul acestui Stat în așa măsură, încât ajungi să socotești la un moment dat că suprema funcțiune a acestui Stat este de a crea elite!

Când aceasta este atitudinea Revoluției totalitare față de individ, nu cred că mai poate fi posibilă o discuție asupra sensului antiuman al noului regim. Iar faptul că indivizilor răzleți, recrutați în mod dubios, deci de cele mai multe ori mediocri, vorbind prin mase, el le opune valorile umane, consacrate cinsit, la lumina zilei cu dreptul de a vorbi și a porunci maselor, nu face decât să marcheze o epocă de reabilitare a omului; reabilitare prin posibilitatea de valorificare a calităților sale, reabilitare prin funcția socială pe care i-o acordă.

matul; a acorda deci conducerea, acestei puteri orbe și ireponsabile, (pentru că, anonimă) înseamnă a face solidar Statul cu incapabilii, care din invidie să bareze posibilitatea de a conduce a valorilor reale.

Omul reabilitat ca posibilitatea de a comanda la un moment dat, dar cu sentimentul responsabilității pentru fiecare act al său iată încă unul din aspectele revoluției totalitare.

1) Citat cf. D. Teodorescu: Național-Socialismul. București 1940, pag. 167.